

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Географічний факультет
Кафедра географії України та регіоналістики

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Роботу виконала:
Здобувачка 2 курсу ОР магістр
спеціальності 106 «Географія»
ОПП «Регіональний розвиток і просторове
планування»
Богдана ЄЛЕНЮК

Науковий керівник:
к.геогр.н., доц. Наталія ЗАБЛОТОВСЬКА

До захисту допущено:
Протокол засідання кафедри № ____
від „____” _____ 2024р.
зав. кафедри _____ д.геогр.н., проф. Іван КОСТАЩУК

Чернівці – 2024

АНОТАЦІЯ

Богдана ЄЛЕНЮК

*Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 10 - природничих наук, спеціальності 106 - географія, ОПП «Регіональний розвиток і просторове планування» кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. м. Чернівці
Україна. 2024.*

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. У роботі проведено аналіз формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області. Автор вивчив передумови, що сприяють формування інтелектуального потенціалу. Окрему увагу приділено результативності навчання учнів у закладах середньої освіти області, та ролі учнівської наукової активності на предметних олімпіадах та участі у діяльності Малої академії наук України.

Ключові слова. Інтелектуальний потенціал, заклади освіти, здобувачі освіти, освітні послуги

Abstract.

Bogdana YELENYUK

Applicant for the second (master's) level of higher education in the field of knowledge 10 - natural sciences, specialty 106 - geography, EPP "Regional Development and Spatial Planning" of the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi Ukraine. 2024.

SOCIAL-GEOGRAPHICAL ASPECT OF THE FORMATION OF THE GENERAL EDUCATIONAL COMPONENT OF INTELLECTUAL POTENTIAL OF THE CHERNIVTSI REGION

Annotation. The paper analyzes the formation of the intellectual potential of the Chernivtsi region. The author studied the prerequisites that contribute to the formation of intellectual potential. Special attention is paid to the effectiveness of students' education in secondary education institutions of the region, and the role of students' scientific activity in subject Olympiads and participation in the activities of the Small Academy of Sciences of Ukraine.

Keywords: Intellectual potential, educational institutions, education seekers, educational services

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Застосування ідей, результатів та текстів наукових досліджень інших авторів з відповідними посиланнями

_____ Богдана ЄЛЕНЮК

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	9
1.1. Інтелектуальний потенціал як об'єкт дослідження.....	9
1.2. Методологія та методи дослідження інтелектуального потенціалу.....	17
Висновки до 1 розділу.....	21
РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ....	23
2.1. Характеристика чинників формування інтелектуального потенціалу регіону.....	23
2.2. Чинники формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області.....	29
2.2.1. Природно-географічні чинники.....	30
2.2.2. Демографічні чинники.....	31
2.2.3. Нормативно-правові чинники.....	34
Висновки до 2 розділу.....	37
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	38
3.1. Територіальні відмінності інтелектуального потенціалу Чернівецької області.....	38
3.2. Територіальні відміни формування загальноосвітньої складової інтелектуального потенціалу Чернівецької області.....	47
3.2.1. Роль всеукраїнських предметних олімпіад	48
3.2.2. Значення конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-слухачів МАН України.....	50
3.3. Функціонально-територіальна структура інтелектуального потенціалу Чернівецької області.....	53

Висновки до 3 розділу.....	56
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні реалії суспільного розвитку показують все частіше на цінність людських ресурсів та їх інтелектуальних здібностей зокрема. Адже зростання частки третинного сектору та індустріалізації та наукоємність первинного та вторинного секторів напряду залежить від інтелектуальних здібностей працівників. Конкуренція, яка все більше загострюється, призводить до того, що винахідник, автор стає істотним і істотним елементом у циклі розвитку всіх без винятку рукотворних систем. І в діловій практиці терміни використовуються все частіше такі як "людський потенціал", "інтелектуальна власність", "комерціалізація інтелектуальної власності", "інтелектуальний капітал", "інтелектуальний потенціал".

У сучасних умовах основою розвитку економіки кожної країни та регіону є наявність та ефективність використання інтелектуального потенціалу. Він формує економіку знань, сприяє новим інноваціям шляхом підвищення ефективності економічного та соціального розвитку території. Ряд аспектів формування та використання інтелектуального потенціалу враховано в ряді праць українських та зарубіжних вчених. Висвітлюють проблеми інтелектуального потенціалу як складової розвитку економіки знань, формування конкурентних переваг та інтелектуального капіталу території на рівні країни, регіону та підприємства. При цьому суспільно-географічні аспекти формування та ефективного використання інтелектуального потенціалу окремих регіонів, які передбачають вивчення інтелектуального потенціалу, просторових характеристик його територіальної концентрації та напрямів його участі в економічній діяльності, обґрунтовано. вивчені недостатньо.

Об'єктом дослідження виступає інтелектуальний потенціал Чернівецької області, а *предметом* – дослідження територіальних особливостей та відмін у формуванні інтелектуального потенціалу Чернівецької області.

Метою дослідження було передбачено провести суспільно-географічний аналіз просторових відмін інтелектуального потенціалу області шляхом

дослідження складових інтелектуального потенціалу. Виходячи з мети, були поставлені *наступні завдання*:

- дослідити суть поняття «інтелектуальний потенціал»;
- визначити методи дослідження інтелектуального потенціалу регіону;
- охарактеризувати чинники впливу на формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області;
- виявити складові інтелектуального потенціалу Чернівецької області та охарактеризувати інтелектуальний потенціал Чернівецької області
- проаналізувати територіальні відміни загальноосвітньої складової інтелектуального потенціалу досліджуваного регіону.

Теоретико-методологічну основу роботи сформували праці вчених які стали фундаментальними у галузі дослідження теорії та методології вивчення суспільної географії, Шаблія О., Масляка П., Топчієва О., Олійника Б. Фахівців у галузі вивчення географії освітнього комплексу: Білоуса Ю., Заячук О., Нич Т., Флінти Н., та ін. Під час вивчення інтелектуального потенціалу території Чернівецької області нами було використано як загальнонаукові так спеціальні методи дослідження. Зокрема використовуються такі методи: аналіз та синтез були використані для вивчення чинників та відмін формування інтелектуального потенціалу; метод систематизації – використано для узгодження структури й тенденцій розвитку інтелектуального потенціалу; статистичний – при обробці інформації про формування інтелектуального потенціалу та його потенціалу Чернівецької області; картографічний – для того щоб показати просторові відмінності у формуванні інтелектуального потенціалу.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти України, матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Чернівецькій області, інформаційно-аналітичних бюлетенів та оглядів Чернівецької обласної військової адміністрації, наукова та довідкова література, матеріали періодичних видань.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1. Інтелектуальний потенціал як об'єкт дослідження

Вивчення питання інтелектуального потенціалу має велике значення для розвитку особистості, суспільства та держави в цілому. Ось кілька причин, чому це важливо:

✓ **Розвиток особистості Самореалізація:** Аналіз інтелектуального потенціалу допомагає людині краще зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, ефективніше використовувати свої здібності та досягати поставлених цілей. **Когнітивний розвиток:** Вивчення інтелектуального потенціалу стимулює розумову активність, креативність і здатність вирішувати складні завдання.

✓ **Підвищення ефективності виховання** Знання інтелектуального потенціалу дає змогу створювати індивідуалізовані освітні підходи, що враховують здібності кожної людини. Це сприяє розвитку інноваційних методів навчання та вдосконаленню системи освіти.

✓ **Інноваційний розвиток компанії** Інтелектуальний потенціал є двигуном технічного прогресу, наукових відкриттів та інновацій. Розвиток людського інтелекту сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки та ефективності господарювання.

✓ **Управління персоналом** Вивчення інтелектуального потенціалу допомагає організаціям краще використовувати здібності своїх співробітників, тим самим формуючи високоефективні команди. Це дозволяє створювати стратегії для підвищення продуктивності, мотивації та задоволеності роботою.

✓ **Вирішувати глобальні проблеми** Щоб вирішити такі виклики, як зміна клімату, соціальна нерівність чи глобальні конфлікти, необхідно використовувати весь інтелектуальний потенціал людства. Вивчення даної проблематики сприяє формуванню міждисциплінарного та комплексного підходу до вирішення складних проблем.

✓ Зміцнення національного інтелектуального капіталу Для держави інтелектуальний потенціал населення є важливим ресурсом довгострокового розвитку. Підвищення рівня освіти, розвиток науки, підтримка талановитих людей сприяють зростанню добробуту країни.

✓ Формування сталого майбутнього Інтелектуальний потенціал забезпечує здатність адаптуватися до швидких змін у світі, таких як цифровізація, автоматизація чи глобалізація. Підсумовуючи, дослідження інтелектуального потенціалу сприяє створенню умов для гармонійного розвитку особистості, суспільства та світу в цілому. Це інвестиція в майбутнє, яка окупається на всіх рівнях.

Тенденції що намітилися у діяльності науки та культури, техніки і виробництва, починаючи з другої половини 20 століття, доводять, що людство досягло межі свого розвитку, де подальший прогрес буде визначатися інтелектуальною діяльністю суспільства. Інакше кажучи, саме від результатів розумової діяльності, або за сучасною термінологією, інтелектуальної діяльності буде залежати стратегія і тактика соціально-економічного розвитку будь-якої країни та її регіонів. Вже зрозуміло, що високий рівень інтелектуальної активності в країні призводить до високого рівня добробуту її населення. Інтелектуальна праця – це постійна діяльність, яка характеризується методологічними та методичними розробками, новими ідеями, експериментами, комбінаціями, вдосконаленнями, винахідливістю, що впливає на розвиток прогрес та інтенсифікації виробництва та притримує вплив «закону спадної віддачі від ресурсів» [46]. У змісті інтелектуальної праці можна виділити такі компоненти: науковий, творчий та інноваційний.

Наукова складова охоплює не лише процес теоретичних розробок і діагностики, а й експерименти та випробування, спрямовані на поглиблення системи знань про закономірності та умови існування та розвитку космосу, природи, суспільства та виробничих процесів. Поліпшення навколишнього середовища, розширення ресурсної бази, підвищення якості продукції, ефективне використання факторів виробництва тощо. також можна віднести до

цієї складової інтелектуальної праці. Творча складова з'являється для того, щоб зацікавити працюючий персонал і залучити споживача, впливаючи на його психіку і внутрішні відчуття. Це стає можливим завдяки народженню нових ідей, реалізації їх у процесі творення, вдосконалення, просякненого елементами новизни. Творчість людини базується на природних здібностях, таланті, натхненні, прагненні до самореалізації, самоствердження, які в майбутньому призводять до кращих результатів, насамперед за рахунок індивідуального підходу. Основою інноваційної діяльності є інтуїція, почуття, досвід, здатність до ризику та ентузіазм. Тобто інновація – це особливий інструмент, доступний підприємцю, за допомогою якого він використовує зміни як можливість запровадити новий вид бізнесу чи послуги.

В реальному житті процес інтелектуалізації суспільства передбачає наступні етапи: «ринок праці поступово звільняється від некваліфікованої робочої сили з низьким рівнем доходів, соціально інертної та нездатної піднятися з низького професійного рівня» [40].

Інтелектуальною діяльністю займаються інтелектуальні трудові ресурси, сукупність інтелектуальних здібностей (знань, умінь, інформації, цінностей, навичок тощо) яких утворює інтелектуальний потенціал. Сьогодні інтелектуальний потенціал та ефективність його використання є важливим фактором розвитку економіки. У науковій літературі підходи до визначення змісту поняття «інтелектуальний потенціал» надзвичайно різноманітні та різноспрямовані. Зустрічаємо й інші поняття та терміни: «інтелектуальний потенціал», «потенціал людського розуму», «інтелектуальний продукт», «інтелектуальний капітал», «інтелектуальні ресурси», «інтелектуальна система», «інтелектуальна економіка», «інтелектуальна безпека», «інтелектуальна рента», «інноваційно-інтелектуальний розвиток», «інтелектуальна власність» та ін. ще зустрічаємо суміжна терміни та словосполучення: «інтелектуальні транспортні системи», «інтелектуальні інформаційні системи», «інтелектуальні системи моделювання»,

«інтелектуальні навчальні системи» тощо. Усі вони часто використовуються як синоніми, хоч і мають змістовну різницю.

Поняття «потенціал» передбачає «місце певних засобів які наявні на певній території, та їх сприйняття як можливість для розвитку галузі» [49]. Термін Інтелект пояснюється як «здатність приймати рішення відповідно до визначених цілей і пріоритетів у даній конкретній ситуації». На думку О. Бутнік-Сіверського, «людські ресурси та інтелектуальні ресурси разом розглядаються як інтелектуальний потенціал, який має вартісні оцінки та вимірюється кількістю працівників та кількістю ідентифікованих об'єктів інтелектуальної власності». У грошовому перерахунку інтелектуальний потенціал перетворюється в інтелектуальний дохід [4]. Інтелектуальний дохід - це «капітал, втілений у знаннях, уміннях, досвіді та кваліфікації людей». Його складовими є власне інтелектуальний потенціал, який складатиметься із людського ресурсу (інтелектуальної сили) та інтелектуального ресурсу (інтелектуального продукту). Отже, під інтелектуальним потенціалом – розуміємо «критичну масу» висококваліфікованих фахівців, які здатні знаходити й застосовувати новітні технології у поєднання із високими моральними навиками [27].

Інтелектуальна безпека поєднує в собі інтелектуальний потенціал, інтелектуальний капітал та інтелектуальну власність. В області можливі зовнішні та внутрішні загрози. Інсайдерські загрози – це неефективне використання наявного потенціалу. Зовнішній – це відтік кваліфікованих кадрів з регіону. Залежно від виду діяльності виділяють: інтелектуальний потенціал особистості, інтелектуальний потенціал підприємства, інтелектуальний потенціал установ і організацій, інтелектуальний потенціал галузі, інтелектуальний потенціал країни, потенційний інтелектуальний потенціал регіону, потенційний інтелектуальний потенціал поселення.

Загалом опрацювавши літературні джерела виділяємо три наукові підходи в контексті вивчення терміну «інтелектуальний потенціал» - вивчення ресурсів, вивчення структури (функціональний) та вивчення результатів.

Перший підхід представляють Куценко В., Каленюк І., Красовська А. та науковці. Вони стверджують, що інтелектуальний потенціал сприймається як усі інтелектуальні ресурси: сукупність знань, здібностей населення, мережа закладів освіти, технічного забезпечення, наявні мережі зв'язку, моливсті користування бібліотеками, інтернетом. [21].

Науковці цільового підходу (С. Мочерний, В. Прошак, І. Моїсеєнко, О. Стефанишин, В. Мурашко), визначаючи інтелектуальний потенціал, акцентують увагу на можливості поєднання інтелектуальних ресурсів при досягненні ети. Вчені по-різному підходять до визначення поняття «інтелектуальний потенціал». Зокрема, Г. Река вважає, що: «інтелектуальний потенціал — це сукупність знань, умінь і творчих обдарувань особистості, її освітньо-кваліфікаційного рівня, які дають змогу «засвоїти набуті знання». знання і створювати нові знання, тобто це переважно здібності, якими володіє людина» [27,39]. Дослідник Л. Диба зазначає, що «інтелектуальний потенціал — це певна здатність суб'єкта господарювання створювати, накопичувати та ефективно використовувати інтелектуальні ресурси з метою забезпечення високого рівня розвитку та конкурентоспроможності» [8]. Слід зазначити, що інтелектуальний потенціал пертворюється в підгрунтя при формуванні стратегічного потенціалу регіонуї. Тому аналізуючи вказані вище визначення за різними авторами можемо зробити висновок, що одними й тими самими елементами всіх потенціалів є знання, рівень освіти та професійна компетентність.

Визначальними складовими інтелектуального потенціалу вважаються дві структурні особливості: компонентна та територіальна.

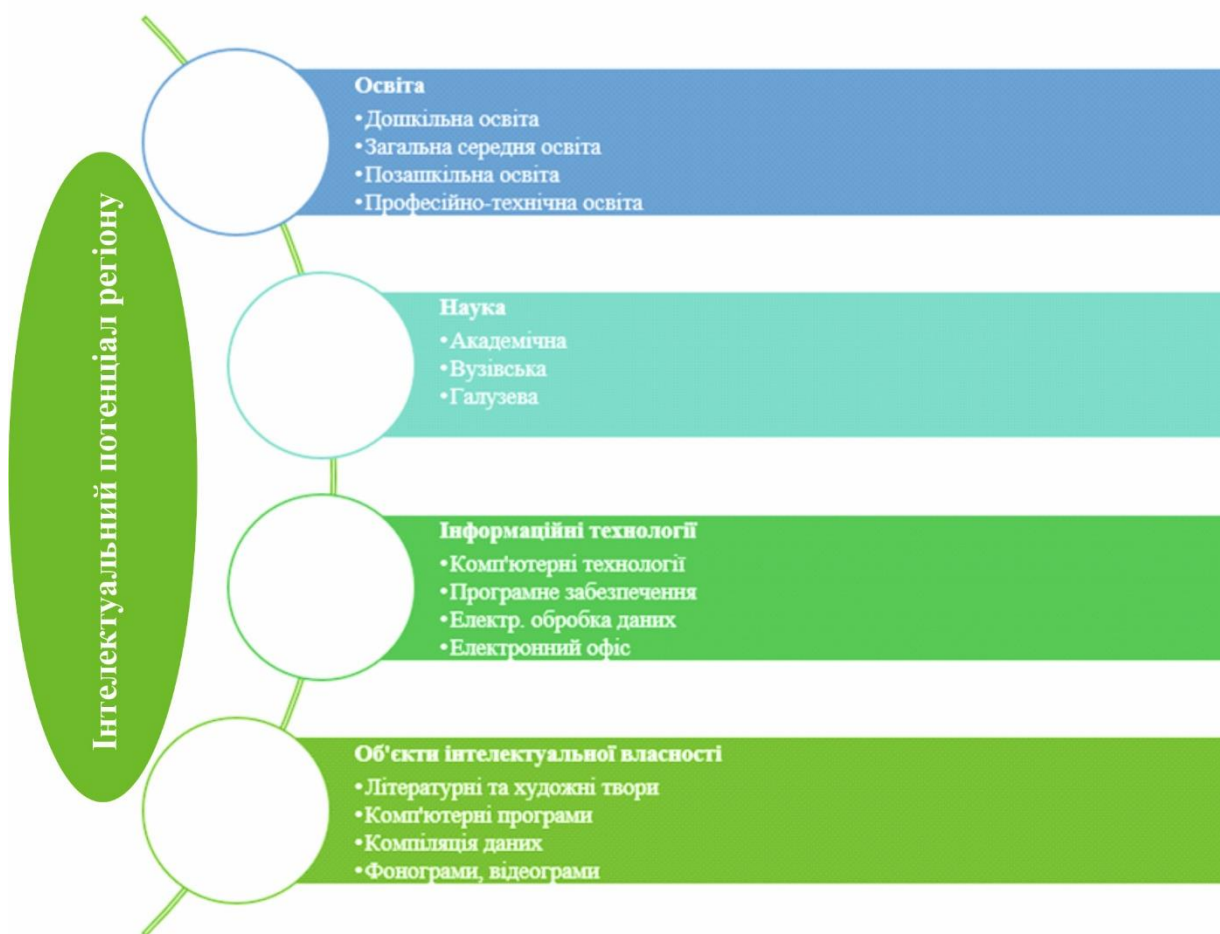
У складі інтелектуального потенціалу низка науковців виділяють дві складові (субпотенціали): творчий потенціал і професійно-кваліфікаційний потенціал. Творчий потенціал - це сукупність здібностей працівників організації ставити і вирішувати нові творчі завдання, створювати якісно нове, унікальне і унікальне, а також створювати на підприємствах умови для прояву цих творчих здібностей. Професійно-кваліфікаційний потенціал - це сукупність

здібностей, професійних навичок працівників організацій, необхідних для виконання ними своїх професійних обов'язків і створення на підприємстві умов для вдосконалення і розвитку умінь і навичок персоналу [24]. Н. Теницька наголошує, що інтелектуальний потенціал характеризується існуючою сукупністю його складових елементів: особистісним (сукупність творчих здібностей людей), науковим (сукупність науково-технічних знань і досягнень), матеріально-технічним (сукупність науково-технічних знань і досягнень), елемент. (інфраструктура засобів інтелектуальної праці), соціально-інформаційний елемент (здатність забезпечувати обіг інформації), організаційний елемент (прогресивність форм і методів управління інтелектуальним потенціалом, що застосовуються і забезпечують загальну єдність усіх його компонентів на макро- та мікрорівнях) [46]. І. Прошак у структурі інтелектуального потенціалу виділяє втілені та нерепрезентовані форми. Серед втілених форм вона включає інформаційно-комунікаційні технології та об'єкти інтелектуальної власності. Нематеріальними формами є освіта і наука [39].

Відповідно до ресурсної характеристики інтелектуальний потенціал розглядається як сукупність інтелектуальних ресурсів [37]. М. Паламарчук та О. Паламарчук стверджували, що «інтелектуальний потенціал України – це частина її суспільства, діяльність якого спрямована на вирішення теоретичних і практичних завдань розвитку держави, розвитку економіки та підвищення рівня життя населення». Виділяють наступні види: виробничі, гуманітарні, наукові, адміністративні, військові.

Кожен з перерахованих видів володіє певними видами інтелектуального потенціалу [37]. У рамках інтелектуального потенціалу виділяємо: накопичені знання, кадри, які володіють знаннями та поповнюють їх запаси, матеріально-технічну базу, фінансові можливості для отримання нової інформації та знань, організаційні чинники як умову використання знань (включаючи комунікаційні та інформаційні мережі). Інтелектуальний потенціал регіону також визначають як системну сукупність освітнього, наукового, інноваційного та культурного

потенціалів, історично зумовлених економічними, соціальними, політичними, культурними тощо факторами. фактори розвитку [8]. Інтелектуальний потенціал інколи трактують як сукупність інтелектуальних можливостей населення регіону, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних, організаційних та економічних ресурсів та сукупність факторів, які дають змогу вирішувати завдання інноваційного розвитку в сучасному та в майбутньому. в інтересах регіону та всієї країни [28].

*Рис.1.1. Структура інтелектуального потенціалу регіону
(за Нич Т.В.[32])*

Якщо є вивчати відносно територіальної приналежності то інтелектуальний потенціал варто вивчати з позиції 4 рівнів: інтелектуального потенціалу (світовий, держави, нації, території); соціально-економічного підходу (підприємство, корпорація, фірма); відношення до галузі; людського потенціалу [1].

Згідно переконання Нич Т., «інтелектуальний потенціал - це система інтелектуальних ресурсів з їх знаннями, творчими інтелектуальними здібностями та можливостями, інфраструктурні активи та інтелектуальна власність і ринкові активи» (рис 1.1) [31].

Залежностю від відношення до території яку досліджують варто виділити наступні рівні: національного, регіонального, галузевого, локального [31,32] (рис.1.2).

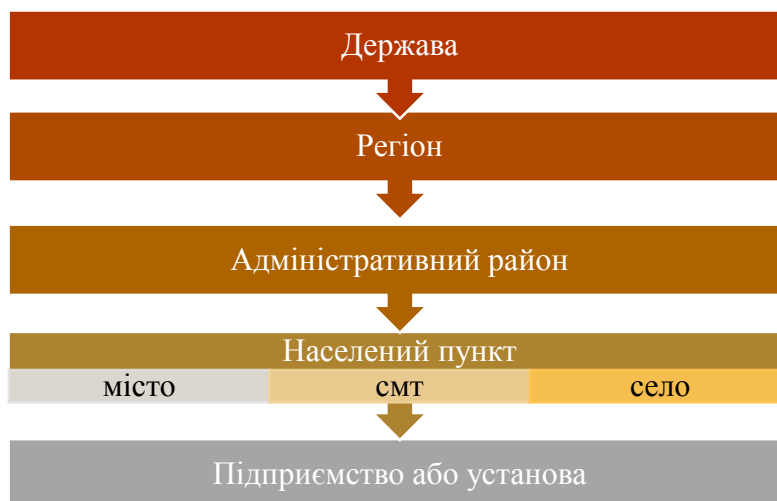

Рис. 1.2. Ієрархічна структура формування інтелектуального потенціалу

Поняття «інтелектуальний потенціал» слід трактувати як сукупність параметрів, що характеризують здатність певної території забезпечити належний рівень соціально-економічного розвитку країни, регіону. Серед найважливіших параметрів інтелектуального потенціалу можна виділити: - «структура освіти (позашкільна, дошкільна, загальна середня, професійно-технічна, вища, післядипломна, самоосвіта, безперервна освіта); - структура наукової діяльності в країні, регіоні (за формами, регіональним розподілом, відомчою підпорядкованістю, науковими секторами); - кадрове забезпечення освітньої та наукової діяльності в країні та регіоні (рівень підготовки та перепідготовки вищих навчальних і наукових кадрів: кількість, структура, сфера використання); - стан фінансового забезпечення освіти і науки в країні, регіоні (джерела фінансування, обсяги та питома вага у ВВП, структура інвестицій у НДДКР за джерелами надходжень та розподіл науковців між галузями); - рівень матеріально-технічного забезпечення освітньої та наукової

діяльності в країні, регіоні (матеріально-технічне оснащення наукової та наукової роботи)" [33].

1.2. Методологія та методи дослідження інтелектуального потенціалу

Використання різноманітних методів наукового дослідження. Ось основні підходи та методи для використання:

-Теоретичні методи. Аналіз та узагальнення: Вивчення наукових праць, стратегій регіонального розвитку, демографічних та економічних даних для формування цілісного бачення інтелектуального потенціалу території. Абстрагування та узагальнення: Визначення ключових характеристик інтелектуального потенціалу, таких як рівень освіти, наукова активність, креативність населення. Моделювання: Створення моделей, що відображають взаємозв'язок між інтелектуальним потенціалом і соціально-економічним розвитком регіону.

-Емпіричні методи Соціологічні дослідження: Опитування для оцінки рівня освіти, професійної підготовки, наукової активності та творчих здібностей населення. Інтерв'ю з експертами, науковцями, представниками бізнесу та влади для виявлення факторів впливу на інтелектуальний потенціал. Спостереження: Аналіз освітньої, наукової та культурної інфраструктури території. Аналіз документів: Вивчення статистичних звітів, планів регіонального розвитку, державних програм підтримки освіти і науки.

- Кількісні методи аналізу Статистичні методи: Аналіз демографічних даних, рівня зайнятості, показників освіти, кількості наукових публікацій і патентів. Методами кореляційного та регресійного аналізу оцінити взаємозв'язок інтелектуального потенціалу з показниками територіального розвитку. Економічне моделювання: Розрахунок індексів інтелектуального

потенціалу, таких як індекс людського капіталу, інноваційний потенціал, інтелектуальна мобільність.

- Якісні методи аналізу Контент-аналіз: Вивчення освітніх програм, наукових досліджень, публікацій, що відображають стан інтелектуальної діяльності в регіоні. SWOT-аналіз: Оцінка сильних і слабких сторін інтелектуального потенціалу території, а також можливостей і загроз для його розвитку.

- Геоінформаційні технології (ГІС) Використання картографічних методів для візуалізації розміщення навчальних та наукових установ, центрів інноваційного розвитку. Просторовий аналіз для виявлення зон концентрації інтелектуального потенціалу.

- Міждисциплінарні підходи Використовувати знання з соціології, економіки, географії, психології та інших наук для всебічного розгляду інтелектуального потенціалу. Поєднання цих методів дає змогу глобально оцінити інтелектуальний потенціал території, виявити фактори його формування та запропонувати ефективні стратегії його розвитку.

Методологічна основа дослідження інтелектуального потенціалу регіону включає чотири етапи: 1) визначення інтелектуального потенціалу регіону в цілому; 2) оцінити чинники формування інтелектуального потенціалу регіону; 3) проаналізувати інтелектуальний потенціал регіону; 4) виявити територіальні відмінності у формуванні інтелектуального потенціалу регіону. По-перше, ми визначаємо інтелектуальний потенціал регіону в цілому та визначаємо його компонентну структуру. Другий етап присвячений оцінці факторів формування інтелектуального потенціалу регіону. Необхідно виділити систему факторів: економічні, демографічні, соціокультурні, політичні, інформаційно-технологічні, екологічні, а також розкрити їх вплив на розвиток інтелектуального потенціалу. Під час третього етапу здійснюється повна суспільно-географічна характеристика інтелектуального потенціалу регіону. Основними складовими інтелектуального потенціалу є освіта і наука, тому безпосередня увага приділяється цим складовим. Четвертий етап є останнім і

передбачає виявлення територіальних відмінностей у формуванні інтелектуального потенціалу регіону. Вони мають розглянути перспективну схему розвитку освіти і науки в регіоні з урахуванням прогресивних світових тенденцій та можливої трансформації структури економіки регіону.

Суспільногеографічне дослідження інтелектуального потенціалу має базуватися на використанні системи методів. Термін «метод» означає «спосіб дослідження, теорія, навчання». Метод – це науковий шлях досягнення остаточної мети, задля розв'язання конкретного завдання; через використання сукупності прийомів та підходів практичного чи теоретичного пізнання об'єкту дослідження [50].

Використовувалися дві великі групи суспільно-географічних методів дослідження: загальнонаукові та конкретнонаукові (спеціальні). Серед загальнонаукових методів дослідження інтелектуального потенціалу виділяємо: діалектику, спостереження, порівняння, абстрагування, аналіз і синтез [5]. Діалектичний підхід дає змогу обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійне протиріччя між сутністю та явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінці механізму формування інтелектуального потенціалу. Спостереження - це систематичне і цілеспрямоване, спеціально організоване сприймання предметів і явищ об'єктивної дійсності, які є об'єктами дослідження (у нашому випадку - інтелектуального потенціалу). Спостереження пропонує можливість отримання первинної інформації у вигляді набору емпіричних тверджень.

Емпірична сукупність стає основою для попереднього структурування наукового потенціалу, роблячи елементи структури вихідними об'єктами наукового дослідження. Порівняння – це процес зіставлення складових інтелектуального потенціалу чи інтелектуальних потенціалів різних регіонів з метою встановлення подібності чи відмінності між ними, а також знаходження спільного, притаманного двом і більше об'єктам дослідження. При дослідженні інтелектуального потенціалу широко використовуються методи статистичного аналізу, зокрема кореляційний, факторний аналіз тощо. Абстрагування, аналіз і

синтез, індукція і дедукція, моделювання та інші також відносяться до методів, які використовуються на емпіричному і теоретичному рівнях дослідження [5]. Побудова логіко-структурної схеми інтелектуального потенціалу регіону має ґрунтуватися саме на абстракції, коли не враховуються несуттєві особливості. Аналіз - це метод пізнання, який дозволяє розділити інтелектуальний потенціал на складові елементи для його детального вивчення. Синтез, навпаки, є результатом об'єднання окремих частин або характеристик інтелектуального потенціалу в єдине ціле.

Аналіз і синтез взаємопов'язані, вони являють собою єдність протилежностей. Залежно від рівня пізнання об'єкта і глибини проникнення в його сутність використовуються різні види аналізу і синтезу. Інтелектуальний потенціал регіону передбачає поділ на окремі складові – наукові організації, наукові кадри, матеріально-технічне, фінансово-інформаційне забезпечення, освітні організації, а потім на основі їх поглибленого вивчення здійснюється регіональний аналіз, який дає змогу обґрунтувати шляхи покращення використання інтелектуального потенціалу. Серед методів теоретичного дослідження, перш за все, варто назвати історичний, логічний, системний та ін. методи, які передбачають дослідження інтелектуального потенціалу як територіальної системи.

При вивченні інтелектуального потенціалу використовуються спеціальні методи: системно-структурний, картографічний, районування, типізації, класифікації.

Системно-структурний підхід полягає в поглибленому вивченні великих і складних об'єктів інтелектуального потенціалу як єдиного цілого зі злагодженим функціонуванням усіх елементів і частин. Враховуючи це, необхідно вивчати кожен елемент системи в його зв'язку і взаємодії з іншими елементами, виявляти вплив властивостей окремих частин системи на її поведінку в цілому, встановлювати виникаючі властивості систему та визначити оптимальний режим її роботи. Картографічний метод дає змогу відобразити оригінальну інформацію про наукову та навчальну діяльність у

вигляді картографічних моделей, які в сукупності є інструментом вирішення конкретних завдань у рамках практичної діяльності.

На основі детального вивчення показників інтелектуального потенціалу здійснено типізацію адміністративних районів області. Важливим елементом дослідження інтелектуального потенціалу є таксономізація, тобто виділення таксонів наукової та освітньої діяльності на різних ієрархічних рівнях. Найбільш ефективним методом таксономізації є районування. Він дозволяє виявити вузли, кущі, центри, точки наукової та освітньої діяльності, виявити зони їх впливу.

Висновки до 1 розділу

Інтелектуальний потенціал населення – це сукупність знань, умінь, навичок, творчого мислення, рівня освіти та інноваційної активності людей, які складають основу розвитку науки, культури, техніки та економіки. Це ресурс, який визначає здатність суспільства вирішувати складні завдання, створювати нові ідеї та забезпечувати соціально-економічний прогрес. Основні складові інтелектуального потенціалу: освітній рівень (освітня система, яка формує знання та навички населення), Наукова діяльність (розвиток науки, кількість дослідників, публікації, патенти), інноваційний потенціал (здатність генерувати та реалізовувати нові ідеї), культурний потенціал (інтелектуальний розвиток через культурні установи та заходи), професійні навички (навички, необхідні для ефективної роботи в різних сферах).

В Україні питанням інтелектуального потенціалу населення займалися вчені, які працювали на межі економічної та соціальної географії, а також географії населення. Серед відомих дослідників: Наталя Провотар досліджувала просторові аспекти розвитку українського населення, зокрема питання освітнього рівня та розподілу інтелектуальних ресурсів, Тетяна Нич досліджувала соціально-економічні аспекти розвитку населення, у тому числі

ролі освіти і науки в регіональному розвитку, Петро Масляк - дослідженнями регіонального розвитку та аналізом людського потенціалу, зокрема його інтелектуальної складової, та інші. Ці дослідження дають змогу оцінити рівень розвитку інтелектуального потенціалу України, виявити регіональні особливості та визначити шляхи його ефективного використання та зміцнення.

РОЗДІЛ 2

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Характеристика чинників формування інтелектуального потенціалу регіону

Інтелектуальний потенціал регіону формується під впливом системи факторів. В. Прошак виділяє три групи факторів формування інтелектуального потенціалу суспільства. До першої групи відносяться творчі здібності особистості, здоров'я населення, демографічна ситуація в країні та стан навколишнього середовища. Формування інтелектуального потенціалу відбувається під впливом не тільки природних, а й економічних факторів, які поділяються на макроекономічні (державна демографічна політика, політика зайнятості, стан трудових ресурсів, фінансування освіти і науки, розмір національного доходу). на душу населення, економіка населення, економіка населення, економіка, економіка, економіка, економіка та ін.). система соціального захисту) та мікроекономічні (механізм формування цін на ринку інтелектуальних продуктів, політика інновацій та амортизації, система оплати праці у сфері інтелектуальної діяльності). Інтелектуальні фактори формування інтелектуального потенціалу поєднують систему законодавчого регулювання інтелектуальної діяльності та механізм захисту об'єктів інтелектуальної власності [39].

Деякі вчені, так як Скиба Г., Ковтуненко К. вважають, що головними чинниками, що впливають на формування інтелектуального потенціалу, можна поділити на зовнішнього впливу і внутрішнього. До чинників зовнішнього впливу віднесемо: постачальників, конкурентів, споживачів, інші контрагентів; законодавчу базу щодо прав на інтелектуальну власність. До групи чинників внутрішнього впливу належать присутність та можливість ефективного використання інтелектуальних ресурсів [42].

В свою чергу В. Гунько вважає, що на інтелектуальний розвиток українського суспільства впливає комплекс факторів політичного, демографічного, економічного, культурного, екологічного, інформаційного і технологічного спрямування. Сфера освіти відіграє пріоритетну роль у формуванні та розвитку інтелектуального потенціалу населення, формуванні комплексу знань і умінь, необхідних для професійної життєдіяльності. Важливу роль у розвитку інтелектуального потенціалу працюючого населення відіграє система масової комунікації. Творчість відрізняється від нетворчості насамперед тим, що не допускає виробництва стандартних виробничих елементів: продукт творчості існує в єдиному екземплярі і відзначається індивідуальністю виробника, його світоглядом, його розумінням життя - та інтелекту в цілому [7].

Розвиток комп'ютерних мереж є безпрецедентним чинником за своїми масштабами та своїм впливом на інтелектуальний потенціал. У найближчі роки на інтелектуальний потенціал працездатного населення суттєво впливатиме розвиток масових комунікацій, таких як комп'ютеризація, мобільний зв'язок, Інтернет-технології, електронна комерція, дистанційна освіта тощо. Наука була і залишається важливим рушієм розвитку інтелектуального потенціалу працездатного населення [7]. І. Некіфоров класифіковано фактори, що складають компоненти та елементи інтелектуального потенціалу. Залежно від форми впливу на інтелектуальний потенціал вона поділяє всі фактори на прямі та опосередковані. Фактори прямого впливу безпосередньо формують елементи інтелектуального потенціалу. Вони включають рівень, структуру та якість освіти, які визначають освіченість людини. Опосередковані фактори впливають на елементи інтелектуального потенціалу через інші об'єкти. Наприклад, фінансування освіти є одним із факторів загального розвитку цієї сфери, що, у свою чергу, впливає на освіту населення країни [3]. За способом впливу фактори, що формують інтелектуальний потенціал, можна поділити на три категорії: 1) фактори накопичення інтелектуальних ресурсів, 2) фактори використання інтелектуальних ресурсів, 3) фактори відновлення та розвитку.

Перша група об'єднує чинники, що складають значущу структуру інтелектуального потенціалу. До другої групи належать фактори, які ефективно взаємодіють із зовнішнім середовищем, від яких залежить ступінь використання інтелектуальних ресурсів. До цієї групи належать, зокрема: інноваційні потреби, конкуренція на ринку інновацій, державний нагляд за інноваційною діяльністю тощо. До третьої групи належать фактори, що характеризують процес відтворення розширення інтелектуального потенціалу (наукова та інноваційна діяльність, завдяки якій збагачується інтелект людини; проведення науково-технічних процесів, які додають людині нові знання та підвищують її інтелектуальний потенціал [20].

Серед факторів, що впливають на інтелектуальний потенціал, Н. Теніцька виокремила чинники внутрішнього середовища (мікрофактори), фактори зовнішнього середовища (макрофактори) та фактори власного себе. Основними внутрішніми факторами є: економічний і технічний рівень виробництва, задоволеність роботою, внутрішні стосунки в колективі, рівень розвитку інтелектуального середовища підприємства. Серед макрофакторів особливо виділяються ринкова позиція компанії, соціальний статус громадян країни та суспільна думка щодо діяльності колективу. Фактори формуються під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Воно являє собою емоційно-психічний стан особистості, тобто середовище, в якому реалізуються творчі здібності [47].

Одним із головних чинників формування суспільства О. Марчук узагальнив рівень розвитку освіти та науки, добробуту населення, національної культури та охорони здоров'я, інновацій та розвитку підприємств, прав інтелектуальної власності [23].

Такі вчені як Н. Рудь і Ю. Гаврилюк підкреслили, що на шляху відтворення та подальшого розвитку інтелектуального потенціалу існує багато об'єктивних і суб'єктивних перешкод, які зумовлені двома типами чинників: по-перше, чинниками, успадкованими від командно-адміністративної системи, по-друге, чинниками незалежності України. оголошений тим, що відбулося пізніше. Держава. Перший стосується підходу до людських ресурсів, де активне

населення розглядається насамперед як необхідний ресурс. При цьому основна увага приділяється їх кількісним характеристикам, навіть не враховуючи статеві, вікові та етнічні особливості, які впливають на професійні якості працівників.

Друга група факторів включає непродуману соціально-економічну політику 1990-х років, яка зруйнувала науку і техніку, підірвала духовність і мораль. Це простежується через деформацію ціннісних якостей з увагою на матеріально-прагматичні інтереси, руйнування наукових шкіл, та зниженні рівня освітченості мешканців, здешевленні інтелектуальних досягнень, еміграції висококваліфікованих фахівців, негативної змін в структурі зайнятих [50].

Основні фактори, що позитивно впливають на формування та розвиток інтелектуального потенціалу України: науково-технічні, економічні, правові, соціокультурні, організаційні, демографічні, екологічні. Науково-технічні фактори впливають на рівень інноваційності та темпи оновлення продукції, вдосконалення технічних засобів і технологій. Економічні фактори визначають рівень розвитку ринку праці. Саме через ринок праці значною мірою відбувається відтворення інтелектуального потенціалу [10]. Правові фактори характеризують законодавство України щодо правового забезпечення інтелектуальної економіки. Соціокультурні фактори в контексті становлення економіки знань розвиваються в трендах розвитку сфери освіти і науки [10]. Організаційні фактори вирішують фундаментальну проблему: існування прикладної науки поза виробничою сферою. . Демографічні фактори характеризують чисельність, вікову структуру, зростання, тривалість життя, стан здоров'я та міграційну ситуацію. Динаміка розвитку цих показників насамперед має стримуючий вплив на формування та розвиток інтелектуального потенціалу України.

Цікаво, що підвищення кваліфікації жінок призводить до швидшого зростання продуктивності, ніж чоловіків. Однією з причин є те, що жінки, яких у минулому недооцінювали, досягають більшого успіху в отриманні

кваліфікації, розкриваючи свій потенціал більшою мірою, ніж чоловіки. Друга причина полягає в тому, що більше низькокваліфікованих чоловіків зайнято фізичною працею, де людський капітал приносить менше економічної вигоди [10].

Екологічні фактори характеризуються зростанням сили їх впливу в сучасних умовах суспільного виробництва. Основними факторами, що негативно впливають на формування та розвиток інтелектуального потенціалу сьогодні є: 1) нерозвиненість інноваційної інфраструктури; 2) відсутність пільг для інноваційних проектів; 3) недостатнє фінансування науки; 4) нерозвинутий ринок інтелектуальної власності; 5) похилий вік учених. [32].

Соціокультурне середовище – багатофункціональна та багатфакторна сфера, яка торкається всіх сторін життєдіяльності людини, формує її спосіб життя. Він охоплює професійне, побутове, інформаційне та освітнє середовище. Це не просто поєднання культурного та соціального середовища, а радше термін, який охоплює два аспекти: соціальний і культурний. Соціокультурні чинники включають системи цінностей, вірування та життєві установки, які переважають у суспільстві та впливають на спосіб життя окремих людей, а також на їх ділову поведінку. Особливо помітні культурні відмінності між східними та західними регіонами, а також мусульманськими країнами та країнами з протестантською етикою. Ці відмінності впливають на функціонування організацій і прийнятий стиль управління. Під час реалізації спільних проектів можуть виникати непорозуміння через соціокультурні відмінності. Наприклад, під час розробки комп'ютерного чіпа компаніями Siemens, Toshiba та IBM вчені Siemens із подивом виявили, що підходи компаній відрізнялися [27, 34, 35].

Сьогодні існує тенденція вважати, що найефективнішими чинниками соціальної підготовки молоді є освітнє середовище (навчання, навчання, інформація, дослідження), особливо для старшокласників і студентів різних навчальних закладів. Освітнє середовище, безсумнівно, стає важливим засобом особистісного розвитку молоді не лише в руках викладачів, а й у громадських

організаціях, академічних групах, класах, місцевих органах влади тощо. Це дозволяє стверджувати, що багатогранність освітнього середовища сприяє формуванню таких якостей, як інтелектуальна мобільність, здатність засвоювати нову інформацію, рівень освіченості, культури та почуттів, об'єктивне знання та пізнання світу. На нашу думку, чинники освітньої сфери в цілому допомагають молодій людині продуктивно взаємодіяти з іншими сферами життя та іншими соціальними інститутами. У розвиненому соціокультурному середовищі координатор соціально-виховної роботи завжди використовуватиме творчий та інтелектуальний потенціал освіченої молоді для розширення зони духовно-морального впливу на інші категорії мешканців. Важливим фактором впливу соціокультурного середовища на формування соціальної активності сільської молоді є також її інформаційне середовище. Молодій людині необхідно постійно розширювати свій інформаційний простір, адже вона повинна орієнтуватися у величезному інформаційному полі. Формування інформаційної культури молоді є передумовою розвитку особистості в цілому. Підвищення обізнаності серед молоді не полягає в «нав'язуванні» певних програм, фільмів, преси, літератури, політичних поглядів; це підтримка національних традицій, формування цілісності світогляду, збереження мовної культури, сприйняття державної атрибутики, позитивне ставлення до громадянства, прояв етнічної толерантності, толерантності до релігійних конфесій. [41].

Основною причиною інтелектуальної міграції в Україну є нинішня глибока криза вітчизняної науки, пов'язана зі: скороченням витрат на національні дослідження та розробки; недостатнє матеріально-технічне забезпечення процесу дослідження; низька матеріальна та моральна оцінка праці вчених; низький рівень науково-інформаційного забезпечення теоретичних досліджень і розробок; відсутність сучасного наукового обладнання, незахищеність прав власності на продукти інтелектуальної праці тощо. Правові та політичні чинники включають політичні ризики, закони, обмеження, квоти, податки, політичну нестабільність тощо. Правове та

політичне середовище визначає більший чи менший ступінь ризику, пов'язаного з веденням бізнесу в країні. Закони та обмеження відрізняються від країни до країни, що робить торгівлю проблематичною або не вигідною.

Серед останніх досліджень вивчення інтелектуальної власності є праця Нич Т.В.. Вона пропонує свою класифікацію чинників формування інтелектуального потенціалу регіону. Відповідно до неї фактори поділяються:

- 1) за змістом (економічні, соціально-демографічні, медичні, природно-географічні, екологічні, релігійні, нормативно-правові, інформаційні);
- 2) за характером впливу (позитивні, негативні);
- 3) за напрямком впливу (зовнішні, внутрішні);
- 4) за часом дії (постійні, тимчасові) [33].

Як видно із викладеного матеріалу, можна чинники групувати та називати по-різному, але основна їх суть заключається в тому, що усі вони будуть комплексно впливати спочатку на формування інтелектуального потенціалу молодшого вікового покоління, а потім впродовж життя цих же людей на їх професійний розвиток. Тож в наступному розділі розглянемо передумови, які впливають загалом на формування інтелектуального потенціалу в Чернівецькій області.

2.2. Чинники формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області

Дослідження чинників формування інтелектуального потенціалу є важливою задачею, оскільки вони дозволяють краще зрозуміти, яким чином людина розвиває свій інтелектуальний потенціал. Це допомагає виявляти оптимальні стратегії для стимулювання розвитку розумових здібностей, вдосконалення комунікаційних навичок та підвищення ефективності навчання. Дослідження також може виявити важливі фактори, які впливають на інтелектуальний потенціал, і вивчити способи його оптимізації для досягнення успіху в різних сферах життя.

2.2.1. Природно-географічні чинники

Чернівецька область розташована на південному заході України, межує з наступними адміністративними областями Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька та Вінницька, а також межує з такими державами як Румунія та Республіка Молдова. Чернівці знаходяться на відстані 538 км від Києва автошляхом, 624 км залізницею, 341 км від Кишинева, 520 км від Бухареста, 660 км від Варшави та 682 км від Будапешта. Територія області є найменшою зпоміж областей України – 8,1 тис. км кв, або 1,3 відсотки від загалу. Територія Чернівецької області поділяється на три частини: північна (розташована в межах річки Дністра і Пруту) - лісостепова рівнина із середньою висотою близько 230 м; центральна частина (розташована між річкою Прут і Карпатами) - передгір'я, висота якого близько 350 м; гірську частину складають Буковинські Карпати, середня висота яких близько 900 м. Найбільшими вершинами області є Яровиця (1574 м), Томнатик (1565 м) і Чорний Діл (1453 м). Клімат Чернівецької області визначається помірною широтою, впливом гірської системи Карпат і протяжністю території із заходу на схід. В цілому клімат м'який і вологий, але рельєф зумовлює певні кліматичні відмінності в залежності від регіону. На сході він континентальний, а в горах і передгір'ях літо прохолодне і коротке. Чернівецька область має 145 родовищ 17 видів корисних копалин. З них 40, або 27,6%, перебувають у стадії розробки. Мінерально-сировинні ресурси області складають сировина для виробництва будівельних матеріалів у кількості 80 %, паливно-енергетичні корисні копалини (природний газ, газовий конденсат) у кількості 4,8 %, гірничодобувні корисні копалини та хімікати 1,4 %, а також прісної води та мінеральної води на 13,1%. Річкову мережу області формують водні об'єкти трьох річкових басейнів: Пруту, Сірету та Дністра, на них припадає 49,2, 25,5 та 25,3 відсотків території відповідно.

Природні умови Чернівецької області можуть впливати на формування інтелектуального потенціалу регіону на різних рівнях. Наприклад, географічне розташування та клімат можуть впливати на доступ до освіти та розвиток

науки. Крім того, природні ресурси та місцева культура можуть стимулювати розвиток креативності та інновацій серед жителів регіону. Загалом природні умови можуть сприяти створенню стимулів для розвитку інтелектуального потенціалу, але також можуть створювати певні проблеми, які необхідно вирішити. Розвиток освіти, науки та інноваційних галузей може допомогти використати потенціал природних умов цього регіону. Природні ресурси Чернівецької області можуть впливати на формування інтелектуального потенціалу регіону шляхом сприяння розвитку галузей, які використовують ці ресурси. Наприклад, наявність лісів може сприяти розвитку лісової промисловості та деревообробки, що в свою чергу може стимулювати інноваційні технології та дослідження в цих галузях. Також, природні ресурси можуть бути використані для залучення інвестицій у новітні технології та освіти, що сприятиме зростанню інтелектуального потенціалу регіону.

2.2.2. Демографічні чинники

Із початком повномасштабного вторгнення відбулися значні зміни не тільки у функціонуванні адміністративних органів, але на рівні кожного навіть найменшого підприємства чи установи. Їх ми спостерігаємо й на діяльності освітніх закладів та на роботі закладів обробки та зведення інформації. Разом з тим від 2021 року маємо ще й зміни у адміністративному устрої держави загалом та області зокрема, що також призвело до певних неузгоджень у аналітиці. То ж у своїй роботі ми керувалися матеріалами з позиції двох моментів:

- Зміни в адміністративному устрої. Тому будемо представляти показники на 1 січня 2021 року (останні дані за старим адмін. устроєм)
- Та на початок 2022 року (останні показники на які не поширюються обмеження у висвітленні матеріалів, за новим адмін. устроєм)

На початок 2022 р. на території Чернівецької області мешкало близько 890 тис. осіб, при чому 386000 осіб - мешканці міських поселень, а 504000 – сільських. У розрізі адміністративних районів такий розподіл має наступний вигляд (рис. 2.1). 10% відсотків мешканців мешкає у Вижницькому районі 17%

- у Дністровському та 73 % замешкує Чернівецький район. Такі диспропорції будуть простежуватися і в матеріальних та соціальних передумовах формування інтелектуального потенціалу. Адже маючи переваги у людності, той чи інший регіону буде мати переваги й у формуванні конкурентно спроможності фахівців.

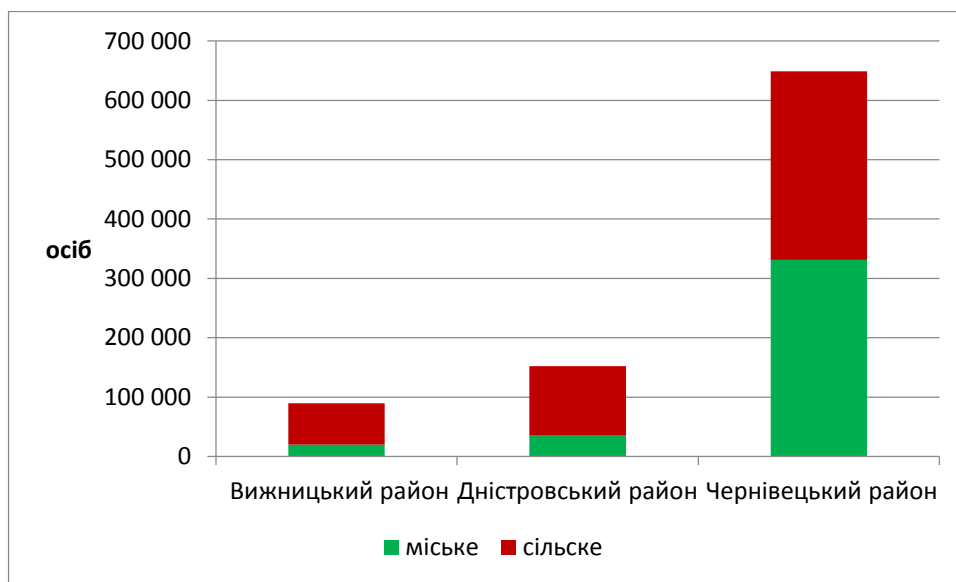

Рис. 2.1. Розподіл мешканців Чернівецької області по адміністративних районах станом на 1.1.2022р.

Оскільки, як ми вже зауважили формування інтелектуального потенціалу розпочинається із молодшого віку, ще при одержання загальної середньої освіти то важливим є статеві-віковий склад населення. Вплив вікової структури населення на формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області може бути досить значним. З точки зору освіти та соціального розвитку, молодь може стати рушієм інновацій та технологічного прогресу, оскільки вона має більше можливостей для навчання та відкриття нових ідей. З іншого боку, старше населення може мати важливий досвід, який можна передати молодим поколінням. Тому для збагачення інтелектуального потенціалу Чернівецької області важливо забезпечити збалансованість вікового складу населення. Заохочення навчання та розвитку всіх вікових груп, а також сприяння обміну знаннями та досвідом між поколіннями можуть допомогти створити більш інтелектуально розвинене суспільство.

Відповідно до вказаного вище зауважимо, що загалом у Чернівецькій області на початок повномасштабного вторгнення статевовіковий склад населення мав наступні характеристики: 47 проти 53%% чоловічого населення проти когорти жіночого. Щодо вікової структури то: на частку молодше працездатного припадало 18%, на групу осіб старше 64 років - 14%, та на працездатне населення припадало 68%. Нами обрано вікові проміжки з розрахунком економічної активності населення, адже саме під час професійної діяльності проявляються саме ті інтелектуальні здібності які вплинуть на розвиток регіону.

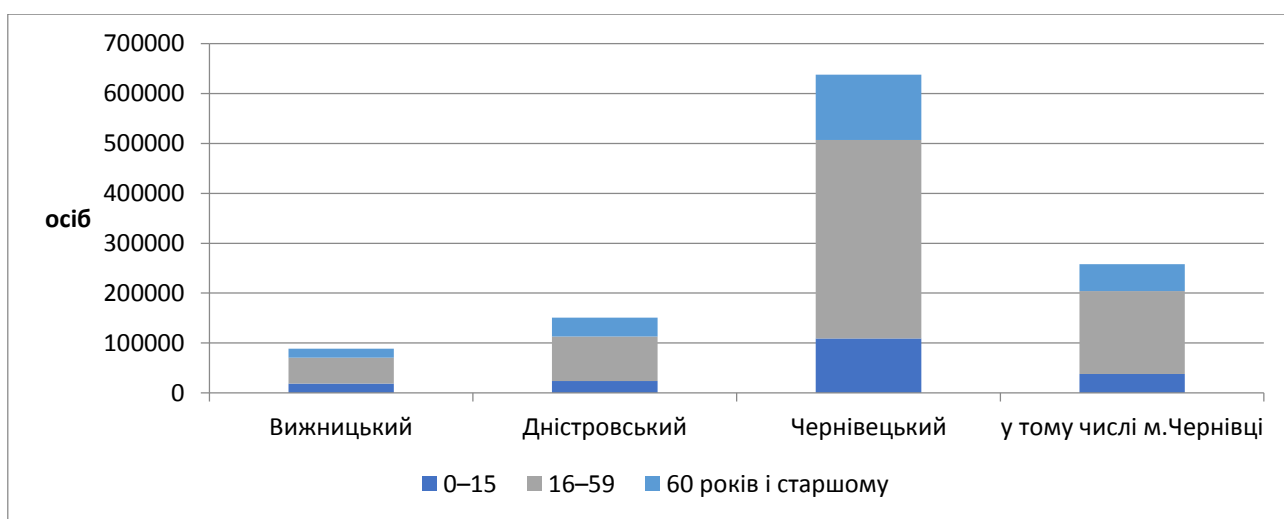

Рис.2.2 Вікова структура населення Чернівецької області на 1.01.2022 року.

На формування статевовікової структури мешканців впливають демографічні процеси, основними якими будуть природний рух (народжуваність та смертність) та міграційний рух (еміграція а імміграція).

Природний приріст населення в Чернівецькій області від 1993 року перейшов у ранг скорочення. Станом на 1 січня 2022 року він становив -7,1 проміле по області загалом. При чому у міських поселеннях він становив -7,5 проти 7,2 – у сільських поселеннях. Щодо показників природного руху населення по адміністративних районах області то він має наступні показники: У Вижницькому районі -6,8 проміле, у Дністровському (найгірша ситуація) - 12,7‰, а найкраща ситуація у Чернівецькому -6,1 ‰.

Міграції чи не найбільше серед демографічних процесів впливають на формування інтелектуального потенціалу регіону. Адже переміщення кваліфікованих кадрів на це впливають напряду. Міграційний приріст у 2021 році складав 0,5 проміле, із найвищим показником у Чернівецькому районі 1,4 ‰, а в обласному центрі 2,2 ‰. Найгірше значення було зафіксовано у Дністровському районі -2,0 проміле. Нажаль військова агресія активізувал міграційні переміщення, які однозначно привнесуть негативні наслідки як у демографічні процеси так і на формування інтелектуального потенціалу.

Таким чином, демогеографічні фактори можуть впливати на формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області через такі аспекти: економічний розвиток (з наявністю робочих місць і можливостей кар'єрного зростання люди мають більше можливостей навчатися та розвивати свій інтелект); освіта (якщо в районі є відповідна освітня інфраструктура, яка сприяє наявності освітніх приміщень та якісній освіті, це може позитивно вплинути на інтелектуальний рівень мешканців); міграція (з припливом в регіон висококваліфікованих спеціалістів та молоді спостерігається підвищення рівня інтелектуального потенціалу); доступ до інформації (надання доступу до сучасних технологій та Інтернету може стимулювати інтелектуальний розвиток населення). Тож демографічні фактори можуть впливати на інтелектуальний потенціал Чернівецької області шляхом створення сприятливих умов для навчання, розвитку та доступу до інформації.

2.2.3. Нормативно-правові чинники

На формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області, як і буд якої іншої в Україні, важливу роль буде мати регуляторна політика в державі. Її реалізація простежується, в першу чергу, через базові положення Законів України. Звернемо увагу на основних нормативних документах, які стосуються управління та розвитку науки і освіти в Україні.

Регулятивна політика держави може впливати на формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області шляхом стимулювання інновацій та розвитку освіти в цьому регіоні. Шляхом надання фінансової

підтримки для наукових досліджень, розвитку університетів та інших освітніх закладів, держава може сприяти зростанню інтелектуального потенціалу області. Також важливою є підтримка інноваційних підприємств та створення сприятливих умов для розвитку технологічного сектору. Через це можна залучити талановитих молодих людей до регіону та сприяти його інтелектуальному розвитку.

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначає основні положення в сфері правової, організаційної та фінансової діяльності та розвитку науково-технічної діяльності в державі. Ним також забезпечуються сприятливі умови даного спрямування у науковій діяльності, задовольняючи потреби суспільства та держави в технологічному розвитку через взаємодію освіти, науки, бізнесу та влади. У ньому стверджується, що рівень розвитку науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального розвитку[14].

Законом України «Про вищу освіту» встановлено базові положення щодо правової, організаційної, фінансової діяльності учасників системи вищої освіти в Україні. Він регламентує положення та правила щодо посилення співпраці між державними органами та бізнесом із ЗВО відповідно принципів їх автономії, у поєднанні освіти, науки та економіки маючи на меті підготовку конкурентоспроможних фахівців які будуть задіяні у забезпеченні високотехнологічного виробництва і країні, та забезпечать самореалізацію фахівців у державі. Водночас забезпечуть потреби використання можливостей та навиків кваліфікованих фахівців для потреб економіки та держави загалом [11].

У Законі України «Про освіту» зазначено, що освіта є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціально-економічного розвитку суспільства і держави. Метою виховання є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її розумових і фізичних задатків і здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадянина, здатного до свідомого суспільного вибору, збагачення

інтелектуального, творчого та культурного потенціалу населення, підвищення рівня освіти населення та забезпечення економіки кваліфікованими спеціалістами [15].

У Законі України «Про загальну середню освіту», який сприяє вільному розвитку особистості та формує цінності демократичного, правового суспільства в Україні, містить правові, організаційні та фінансові основи функціонування та розвитку цього закладу. системи [13].

Зміст Закону України «Про дошкільну освіту» визначає правові, організаційні та фінансові основи функціонування та розвитку системи дошкільної освіти. Ця система забезпечує розвиток, виховання та навчання дітей на основі поєднання сімейного та суспільного виховання, досягнень вітчизняної науки та світового освітнього досвіду. Це також сприяє формуванню в Україні цінностей демократично-правового суспільства [13]. Але Закон України «Про позашкільну освіту» розкриває державну політику у цій сфері, визначаючи її правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні основи [16].

У свою чергу, Закон України «Про професійно-технічну освіту» визначає правові, організаційні та фінансові основи функціонування та розвитку системи професійно-технічної освіти, створює сприятливі умови для професійного розвитку особистості, які гарантують потреби суспільства і держави для кваліфікованих робітників [17]. Українські закони мають значний вплив на формування інтелектуального потенціалу не лише Чернівецької області, а й усієї країни. Наприклад, законодавство про освіту і науку визначає правила діяльності навчальних закладів, стимулює наукові дослідження та інноваційну діяльність. Крім того, закони про підтримку малого та середнього бізнесу можуть сприяти розвитку стартапів та інноваційного бізнесу в Чернівецькій області. Крім того, підвищити інтелектуальний потенціал регіону можуть закони, спрямовані на підвищення кваліфікації населення та підтримку наукових досліджень.

Висновки до 3 розділу

Отож , розглядаючи чинники формування інтелектуального потенціалу Чернівецької області вато зауважити, що серед них є чинники які формують підґрунтя до майбутнього інтелектуального потенціалу території (природні умови та ресурси, демографічний потенціал, економічна ситуація в країни та матеріальна спроможність громад, законодавче підґрунтя), та ті чинники від яких залежить напряду формування інтелектуального потенціалу території (наявність сприятливих умов працевлаштування, достойна заробітня плата, безпека, соціальне забезпечення). І тут мова йде не лише про носіїв цього потенціалу, але й про працівників закладів науки та освіти які забезпечують його формування.

РОЗДІЛ 3

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІДМІНИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Територіальні відмінності інтелектуального потенціалу Чернівецької області

Інтелектуальний потенціал Чернівецької області об'єднує освітній і науковий потенціал. Важливою його складовою є освітній потенціал, який впливає в значній мірі на ефективність економічного і соціального, а також сталого розвитку регіону.

Освітній потенціал населення Чернівецької області представлений закладами які представляють: дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, аспірантуру, докторантуру та інтернатуру, самоосвіту, освіту впродовж усього життя (рис. 3.1).

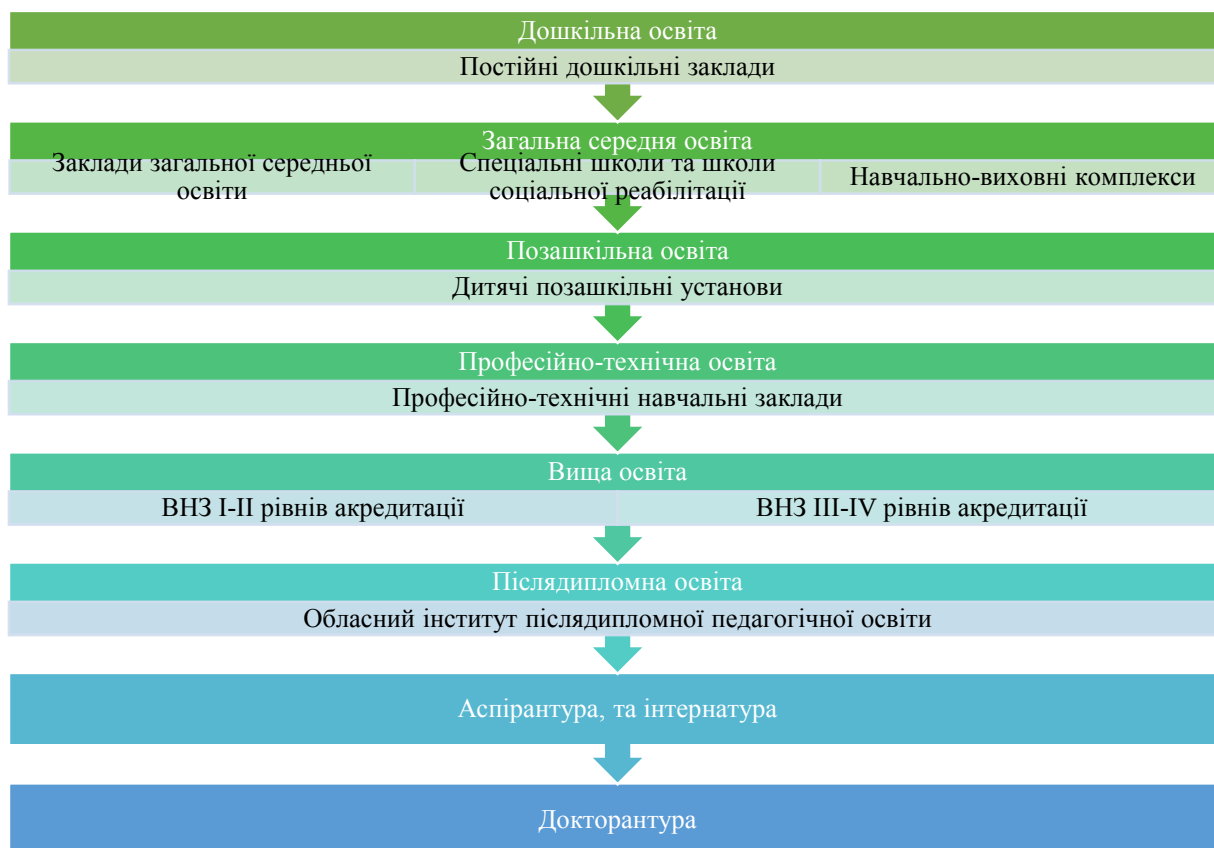

Рис. 3.1. Структура освіти Чернівецької області

Перші заклади дошкільної освіти з'явилися в області у 1960-61 навчальному роках, тоді їх було 102 одиниці де отримували освітні послуги 6,6 тис. малюків, на сьогодні в області функціонує 391 ДНЗ. За досліджуваний період найбільшу кількість закладів середньої освіти була у 1960-61 н.р. 753 заклади, а станом на 2023-24 н.р – 341 заклад освіти. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти в області з'явилися у 1970-71 н.р., а на сьогоднішній день їх 16, стільки ж коледжів та технікумів де навчається відповідно 5,8 та 10,6 тисяч осіб.що ж стосується центрів академічної освіти таких як університети, академії, інститути, то у 2023-24 н.р. їх налічувалося 3 одиниці.

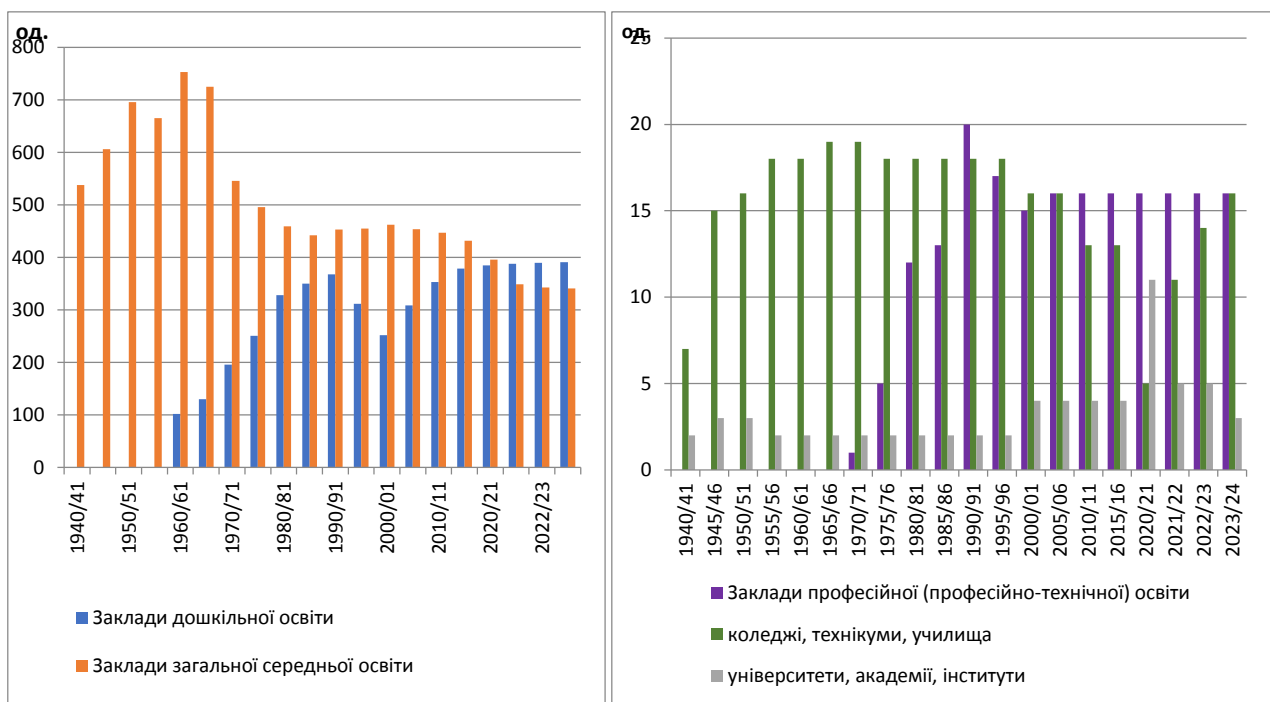

Рис.3.1 Динаміка кількості освітніх закладів у Чернівецькій області з 1940 2023 роки

Розглянемо окремо особливості роботи кожної із вказаних груп. Зауважимо, що у своїй роботі ми керувалися матеріалами з позиції двох моментів: зміни в адміністративному устрої. Тому будемо представляти показники на 1 січня 2021 року (останні дані за старим адмін. устроєм) показниками 2022 та 2023 років (за новим адмін. устроєм).

Початковою ланкою формування інтелектуального потенціалу є дошкільна освіта. У 2020 році в Чернівецькій області функціонувало 372 заклади дошкільної освіти, що на 9 закладів менше у порівнянні з 2019 роком, коли їхня кількість була найбільшою – 381 заклад. Найбільше закладів функціонує в м. Чернівці – 59 та Сторожинецькому районі – 39, а найменше в м. Новодністровськ – 3 (рис.3.2.). В закладах дошкільної освіти виховувалось більше 31 тисячі дітей, а охоплення дітей закладами дошкільної освіти складало 62%, що є найбільшим показником починаючи з 2000 року. В області спостерігається значна диференціація в охопленні дітей ЗДО у міській (88%) та сільській (47%) місцевості. Важливим аспектом, у контексті подальшого формування інтелектуального потенціалу регіону, є мова виховання учнів. У 2020 році 89,3% дітей ЗДО виховувались українською мовою, що на 4% менше у порівнянні з 2000 роком. Також виховання проводиться румунською 10,7%, а до 2015 року ще і російською.

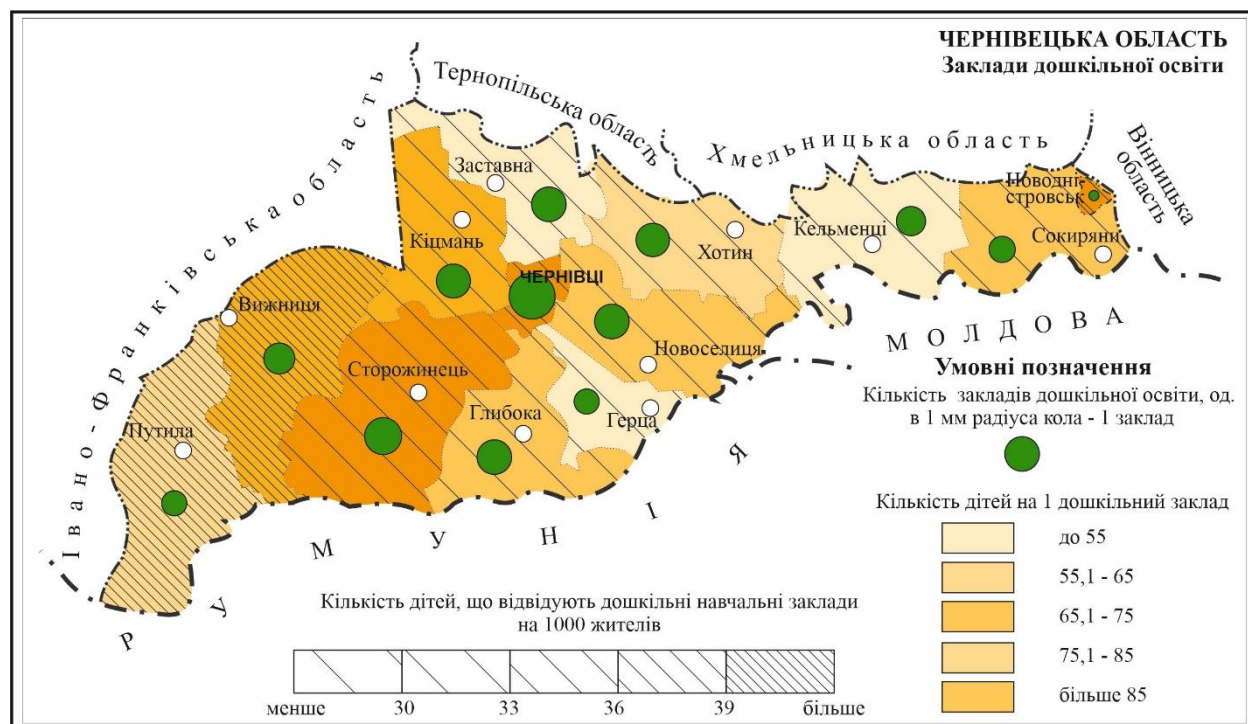

Рис.3.2. Заклади дошкільної освіти Чернівецької області у 2020 році

Кількість дітей у ЗДО (без врахування дітей у групах короткотривалого перебування) по Чернівецькій області у розрахунку на 100 місць становила 113 осіб. Більший за середній по області, цей показник був у місті Чернівці (141

особа) та Сторожинецькому районі (125 осіб). Значно менший він був у місті Новодністровську (81 особа), також у Кельменецькому (77 осіб), Сокирянському (89 осіб), Хотинському (91 особа) районах.

Досить вагомим показником є кількість дітей в розрахунку на 1 заклад. Найбільша кількість дітей на 1 заклад припадає в Сторожинецькому районі (85,5), містах Новодністровськ (135,7) та Чернівці (176,5). Менше 50 учнів на заклад спостерігається у Кельменецькому, Герцаївському та Заставнівському районах (дод. В).

Ще один показник, який ми розраховали, це кількість дітей, що відвідують ЗДО на 1000 осіб. Відповідно до нього, найбільша кількість спостерігається у Путильському та Вижицькому районах більше 40, а найменша у Кельменецькому та Герцаївському районах – менше 27 дітей на 1000 осіб.

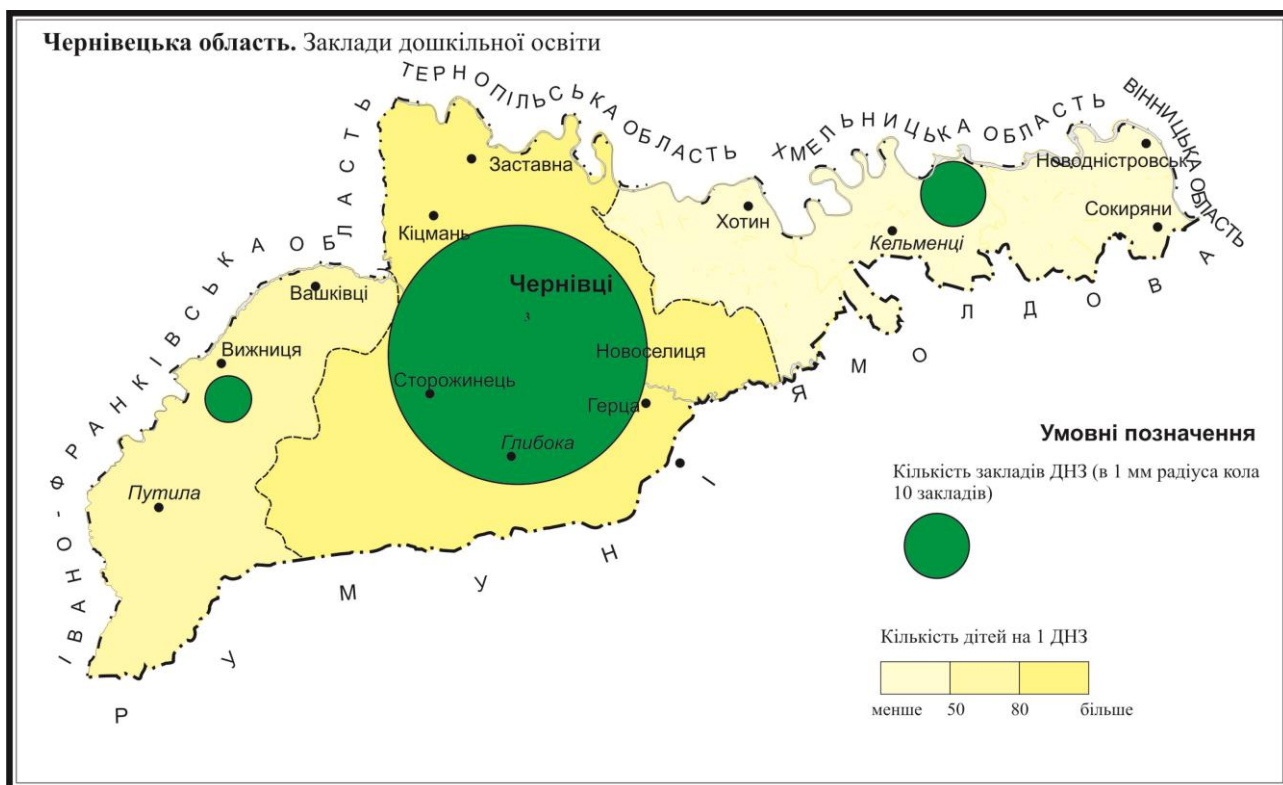

Рис.3.3. Заклади дошкільної освіти Чернівецької області у 2023-24 н.р.

Станом на початок 2023 року в області функціонувало 391 заклад дошкільної освіти усіх типів власності, де виховувалося 24,2 тисячі малюків. Це в середньому становить 61,8 на один заклад. З них найбільша частка припадала на Чернівецький район – 286, а найменша кількість – 46 у Вижицькому. Однак

при перерахунках пересічної наповнюваності у даній адміністративній одиниці складає 60,5 дітей. Для Дністровського району із кількістю закладів дошкільної підготовки 56, цей показник нижче 50.

Наступною ланкою формування інтелектуального потенціалу регіону є загальна середня освіта. В Чернівецькій області система закладів загальної середньої освіти включає такі типи закладів:

«- середня загальноосвітня школа — загальноосвітня школа, в якій учні здобувають середню освіту. Складається з трьох ступенів: I — початкова школа (забезпечує початкову загальну освіту), II — основна (повна) школа (забезпечує базову загальну середню освіту), III — старша школа (забезпечує повну загальну середню освіту);

- навчально-виховний комплекс — заклад з об'єднанням освітніх, фінансових, інформаційних ресурсів навчальних закладів різних типів і рівнів акредитації для задоволення допрофесійних і професійних запитів учнів.

- гімназія — загальноосвітній навчальний заклад II-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів відповідно до профілю;

- ліцей — загальноосвітній навчальний заклад III ступеня акредитації з профільним навчанням і допрофесійною підготовкою.»

На початок 2020-2021 навчального року в області найбільша кількість закладів спостерігалась у місті Чернівці (59), та Сторожинецькому (47) районі, найменша ж кількість закладів спостерігається у місті Новодністровськ (4), Путильському (22), Кельменецькому (24) та Сокирянському (25) районах .

Найбільшу кількість серед закладів освіти складають школи (250).

Велика кількість навчально-виховних комплексів в Чернівецькій області — 143. Найбільше їх у Заставнівському (22) та Хотинському (19) районах, найменше — Кіцманському та Путильському районах (3 та 4 заклади відповідно). Що стосується гімназій та ліцеїв то вони наявні не у всіх районах. Загалом в Чернівецькій області 21 гімназія та 14 ліцеїв. Найбільша кількість даних закладів у м. Чернівці (рис. 3.4.).

Важливими показниками, які характеризують заклади загальної середньої освіти є забезпеченість населення закладами освіти (кількість ЗЗСО на 1000 осіб), а також та соціальна щільність мережі (кількість ЗЗСО в 1 населеному пункті).

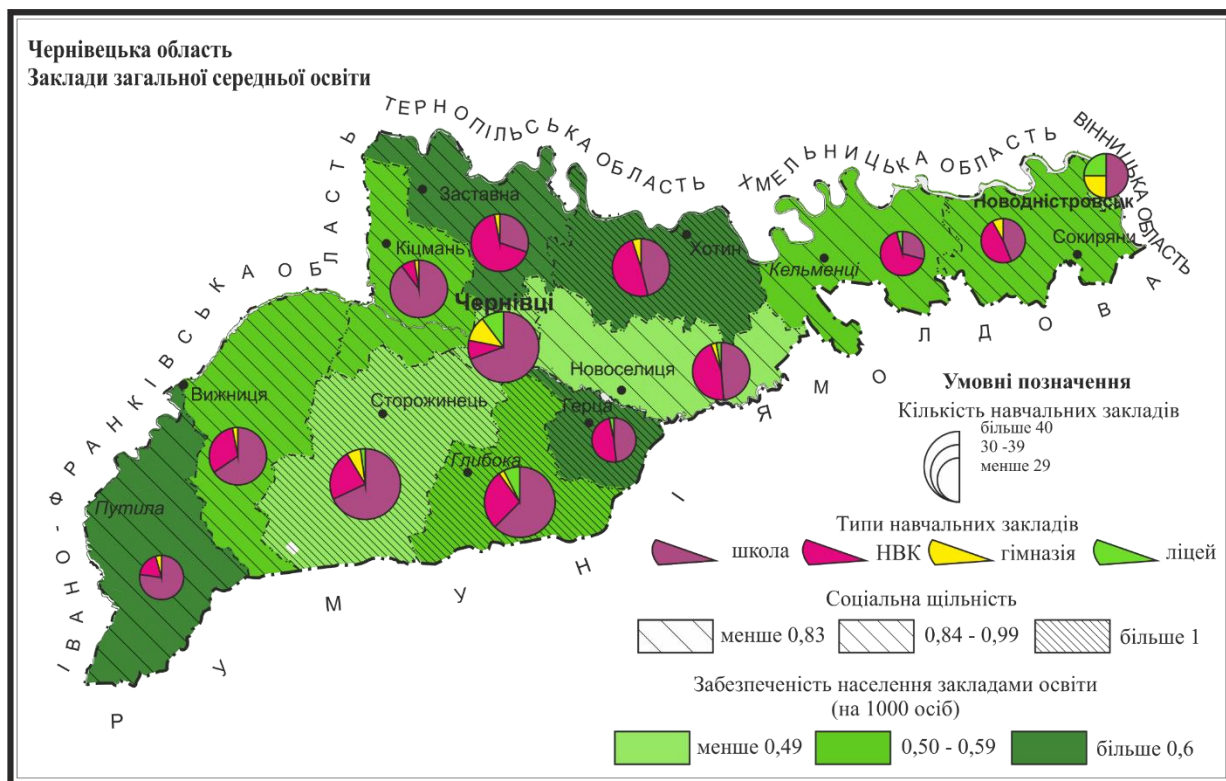

Рис. 3.4. Кількість закладів загальної середньої освіти Чернівецької області 2020 рік

Забезпеченість населення ЗЗСО в середньому по області становить 0,63. Найвища забезпеченість у Герцаївському (0,88) та Путильському (0,83) районах. Найменший цей показник у містах Чернівці та Новодністровськ.

Соціальна щільність в середньому по області становить 1,03. Тобто кожний населений пункт має ЗЗСО. Найвищий даний показник у містах Чернівці та Новодністровськ, а найнижчий даний показник у Путильському районі.

Станом на початок 2023 року в області діяли 341 заклад загальної середньої освіти усіх типів власності, де навчалось 107,5 тисяч учнів. Це в середньому становило 315 осіб на один освітній заклад. Серед них звичайно що найбільша кількість припала на Чернівецький район – 213, а найменша кількість – 50 у Вижницькому. Однак при перерахунках середньої

наповнюваності у Чернівецькому районі виходить 369 осіб на одну школу, а у Вижицькому адміністративній одиниці складає 264 дітей. Для Дністровського району із кількістю закладів дошкільної підготовки 78, цей показник 199.

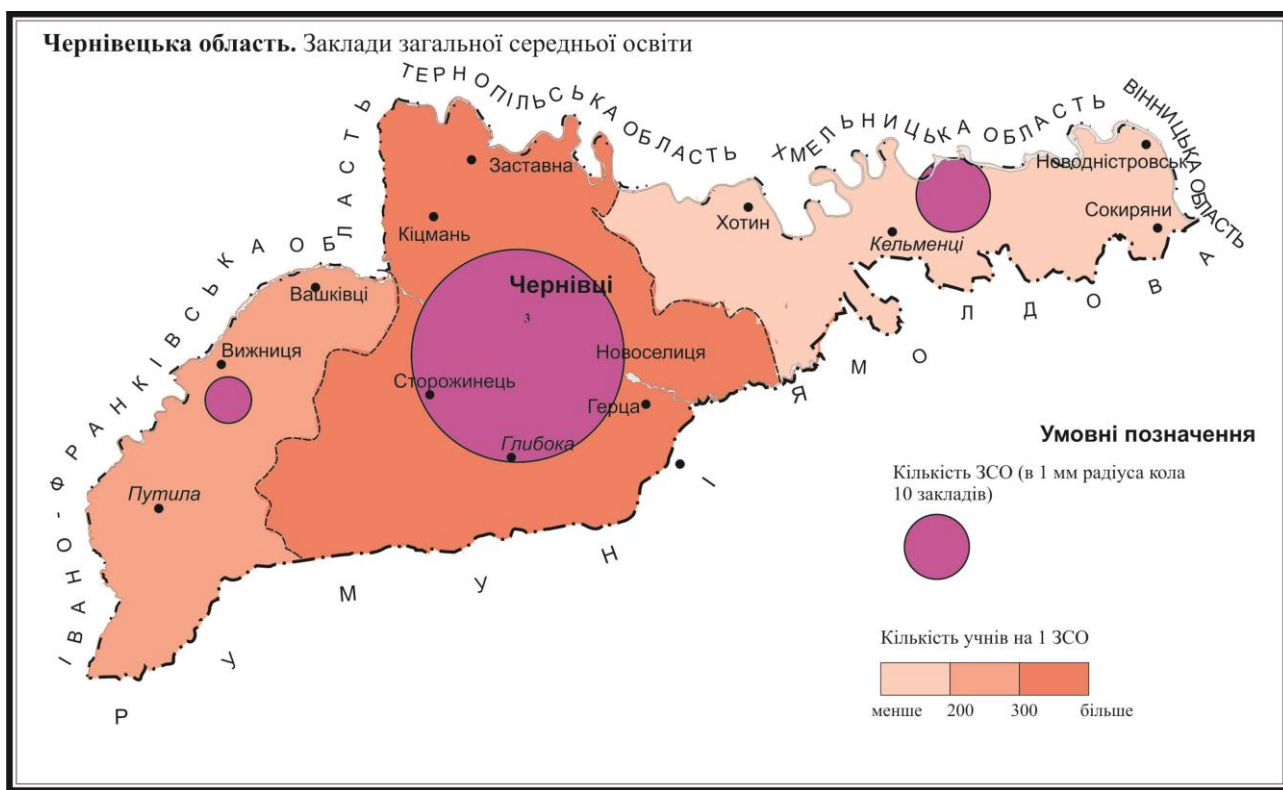

Рис. 3.5. Кількість закладів загальної середньої освіти Чернівецької області 2023 рік

Враховуючи те, що Чернівецька область є прикордонною та поліетнічною, в області є школи або ж окремі класи з різними мовами навчання, зокрема російською та румунською. Є також школи, де навчання проводиться декількома мовами. В цілому в Чернівецькій області 12 % учнів навчаються румунською мовою.

Здобувачі освіти закладів загальної середньої освіти в Чернівецькій області під час навчання можуть користуватися 7635 комп'ютерами, 1779-ма ноутбуками та нетбуками, до їх послуг 307 планшетних ПК, з них третина (2765) належать до відносно нових. Все це формує загальний показник забезпеченості компютерною технікою 99,9 відсотків. Навантаження на один комп'ютер складає близько 10 учнів.

До інтелектуального потенціалу належать також позашкільні навчальні заклади, які здійснюють різноманітну освітню, навчальну та науково-дослідну

діяльність учнів. Усіма видами позашкільної освіти та гурткової роботи в закладах загальної середньої освіти охоплено 67 тис. учнів, або близько 65 відсотків від загальної кількості учнів. Позашкільну освіту охоплює 25,9 тис. учнів у 33 закладах системи освіти, у тому числі 3 сезонних, 7,3 тис. учнів у 16 ДЮСШ, 33,7 тис. учнів у гуртках. У сферах діяльності домінують спорт, мистецтво та естетика, а також наука та технології. Слід зазначити, що в області діє лише одна установа дослідницько-експериментального типу – КОПНЗ «Буковинська мала академія наук учнівської молоді» [3].

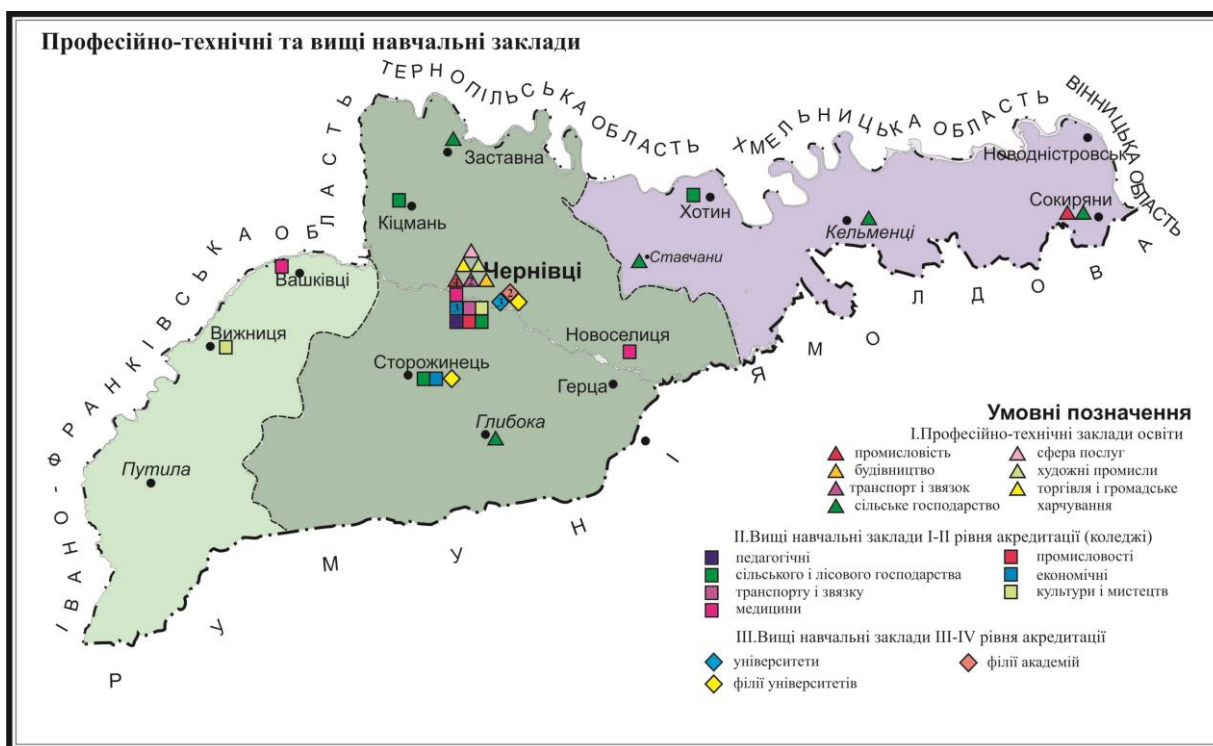

Рис.3.6. Розміщення ЗВО на території Чернівецької області (станом на 2023-24н.р.)

Найвищою ланкою формування інтелектуального потенціалу області є заклади професійної освіти, заклади вищої освіти та науково-дослідні установи. Як у 2020 так і в 2023 роках мережа закладів професійно-технічної освіти у Чернівецькій області була представлена 16 закладами, із яких 15 ПТНЗ знаходяться на балансі та під оперативним управлінням Департаменту освіти і науки Чернівецької ОДА, а 1 заклад професійної освіти (Чернівецьке вище комерційне училище «Київського національного торговельно-економічного університету», як структурний підрозділ ЗВО, знаходиться відповідно під

управлінням керівного ЗВО. Заклади що займаються підготовкою професійно-технічного спрямування наявні у м.Чернівцях – 10, м.Сокирянах – 2 заклади, по одному закладу освіти в с. Ставчанах, м.Заставні, Глибоці та Кельменцях.

Одинадцять з них знаходяться в державній власності, п'ять в комунальній. До закладів, що є у комунальній власності відносяться «Чернівецький професійний ліцей сфери послуг», «Вище професійне училище м. Заставна», «Чернівецький професійний ліцей залізничного транспорту», «Чернівецький професійний машинобудівний ліцей» та «Кельменецький професійний ліцей» (див.рис. 3.6.)

Заклади вищої освіти області представлені всіма рівнями акредитації. Станом на початок 2023-2024 навчального року у 16 коледжах, технікумах та училищах навчалось 10,6 тис осіб, що, практично, у 3 рази більше у порівнянні з 2020 роком.

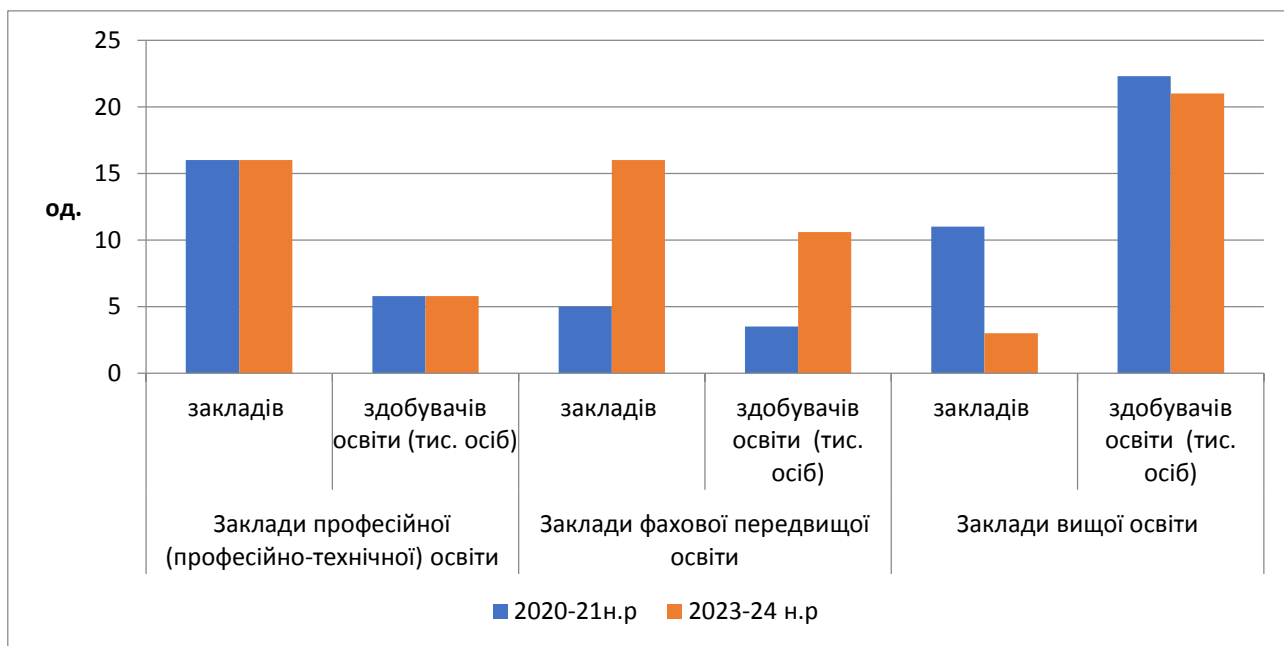

Рис.3.7 Динаміка чисельності здобувачів освіти у ЗВО та Закладах професійної освіти у Чернівецькій області (інформація підготовлена на підставі даних ЄДЕБО, наданими ДП “Інфоресурс” МОН).

Що стосується закладів вищої освіти III-IV рівня акредитації, то на території області функціонує 3 таких заклади, в яких навчається 21 тис. студентів, з яких 76,8% навчались за денною формою навчання та 23,2% за

вечірньою формою навчання. У 2023 році у цих закладах велася підготовка 842 магістрів, 2558 бакалаврів, 118 молодших спеціалістів та 71 фаховий молодший бакалавр. Також, впродовж вказаного періоду на базі 3 ЗВО здійснювалось навчання аспірантів, а у 2 - підготовка докторантів. Так у 2023-24 н.р. велася підготовка 442 аспірантів. Для порівняння у 2020 році цей показник становив 244 аспірантів[45].

Значний науковий потенціал сконцентрований навколо діяльності філій науково-дослідницьких інститутів: «Чернівецьке відділення Інституту проблем матеріалознавства імені І. М. Францевича НАН України», «Чернівецька філія державного підприємства «Вінницький науково-дослідний та проектний інститут землеустрою»», «Чернівецька філія ПрАТ «Геотехнічний інститут»», Чернівецькі відділи «Інституту світової економіки і міжнародних відносин» НАН України, «Чернівецький науково-дослідний та проектний інститут землеустрою», «Українська науково-дослідна станція карантину рослин», яка вивчає питання забезпечення фітосанітарної безпеки у державі.

Одним із аспектів структури інтелектуального потенціалу є функціонально-управлінський. Це організації та установи, які управляють інтелектуальними ресурсами та впливають на розвиток освітніх і наукових об'єктів, а також на їх взаємодію із зовнішнім середовищем та ефективно виконання завдань. Вони присутні на регіональному, районному та територіальному рівнях, а також в освітніх округах [51].

3.2 Територіальні відміни формування загальноосвітньої складової інтелектуального потенціалу Чернівецької області

Важливим аспектом вивчення загальноосвітньої складової інтелектуального потенціалу регіону є дослідження рівня знань учнів. Рівень знань учнів можна визначити за допомогою інтелектуальних змагань, таких як Всеукраїнські олімпіади по навчальних предметах та захист робіт на

Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт здобувачів-членів МАН України.

3.2.1. Всеукраїнські олімпіади з навчальних предметів

Всеукраїнські учнівські предметні олімпіади – це інтелектуальне змагання в галузі української освіти, спрямоване на заохочення учнівської молоді до вивчення окремих предметів. Наразі конкурс охоплює 26 предметів і проходить у 4 етапи: від першого на рівні закладу освіти до четвертого загальноукраїнського [47].

У 2023-34 навчальному році для участі в олімпіадах було заявлено 994 учасники, з яких взяли участь 78 відсотків. Найбільше учасників було від Чернівецької ТГ. Також активними були учні Новоселицької, Кіцманської та Сокирянської ТГ. Лише по одному учаснику було заявлено від Селятинської, Ставчанської, Вашковецької, та Лівенецької ТГ, однак ніхто безпосередньо не з'явився на олімпіаді. Також відсутні на олімпіаді були учні Теремблечанської ТГ, хоча заявлено було троє учнів.

Найбільше учнів брало участь в олімпіаді з математики та української мови й літератури, а найменше – з астрономії, та мов національних меншин (польської мови та івриту).

Цікавим є також розподіл гендерного співвідношення учасників III етапу учнівських олімпіад з базових дисциплін. У обласному етапі учнівських олімпіад взяли участь 289 хлопців та 488 дівчина, що у відсотковому співвідношенні становить 37,2% та 62,8%. Частка дівчат в структурі учасників олімпіади переважає у 14 з 17 олімпіад (без врахування олімпіади з трудового навчання, адже дана олімпіада проводиться окремо для дівчат та хлопців).

Найменша частка хлопців (менше 12 %) серед учасників спостерігалась на олімпіаді з російської та української мови та літератури, а також із екології. Лише на олімпіаді з польської мови та літератури не було присутнього жодного хлопця.

Серед учасників олімпіади більше хлопців, аніж дівчат спостерігалась у олімпіадах з інформатики (89,7%), інформаційних технологій (71,1) та фізики (53,1%).

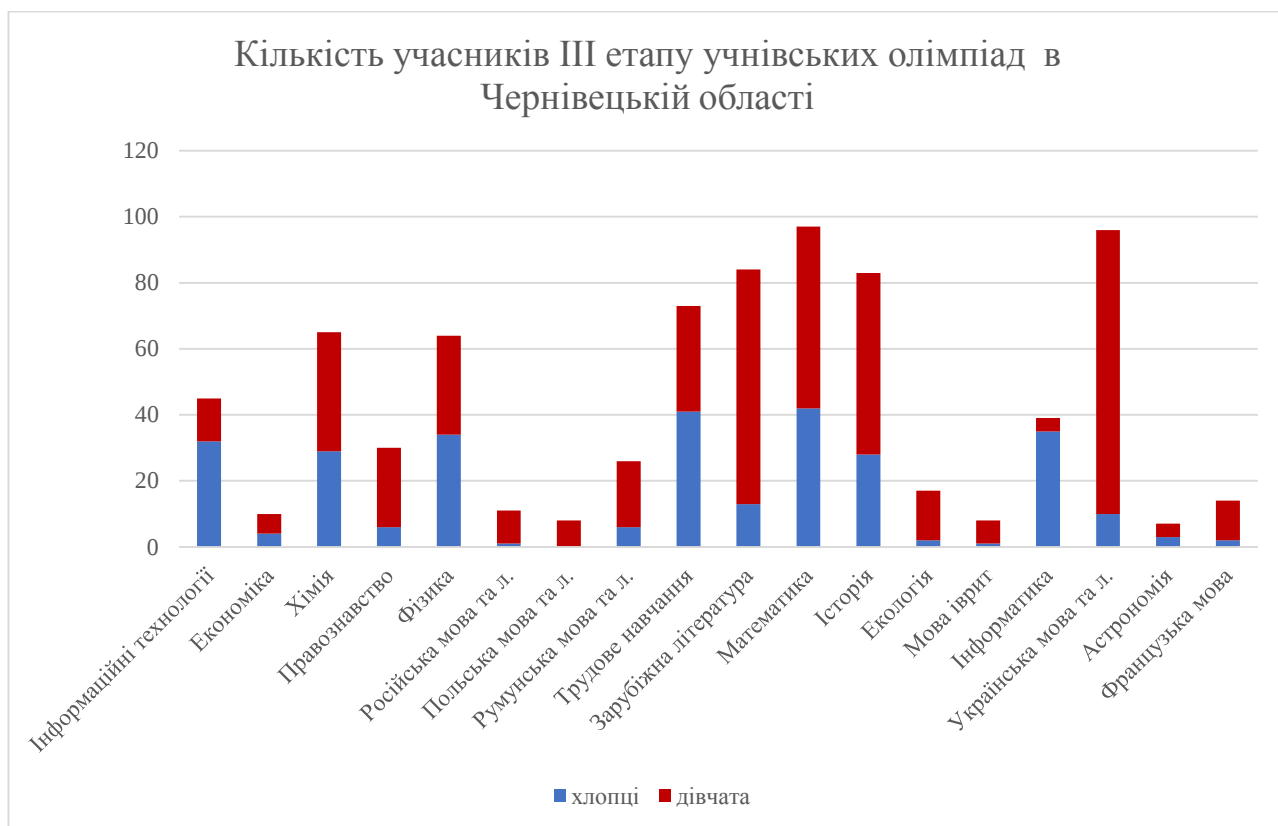

Рис.3.8 Розподіл учасників III етапу учнівських олімпіад у 2023-2024 навчальному році

Рейтинг команд Чернівецької області визначено за результатами їх виступів на III етапі учнівських олімпіад з базових дисциплін, на основі набраних балів. За кожен диплом, отриманий учасником колективу, нараховувалася така кількість балів: диплом I ступеня – 3 бали; II диплом – 2 бали; III диплом – 1 бал. Чернівецька команда набрала найбільшу кількість балів за результатами III етапу учнівських олімпіад (278 балів). Високих результатів також досягли Глибоцька (31 бал), Сторожинецька (28 балів) та Новоселицька (28 балів) громади. Досить велика кількість команд отримала 0 балів, з них 5 громад, в яких на олімпіаді не було учнів, та 12 громад, команди яких не набрали жодного балу.

До таких громад увійшли: Банилівська, Кам'янська, Тарашанська, Волоківська, Сучевенська, Чудейська, Петровецька, Кострижівська,

Вікнянська, Неполоковецька, Боянська та Магальська.

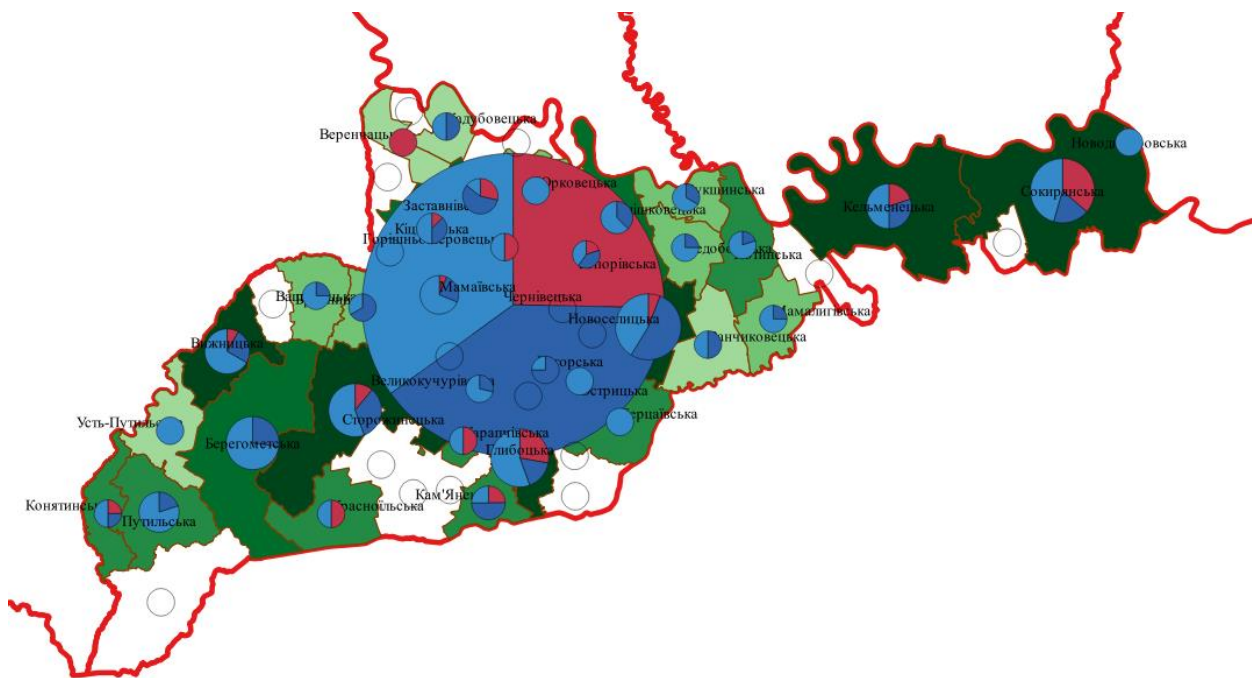

Рис.3.9 Результативність учасників III етапу Всеукраїнської олімпіади 2023-2022 н.р.

Якщо ж розглядати рейтинг закладів освіти Чернівецької області за результатами III етапу учнівських олімпіад, то безперечним лідером є Чернівецький ліцей № 1 математичного та економічного профілів Чернівецької міської ради з результатом 83 бали. Команда цього закладу отримала 11 дипломів I ступеня, 20 – II ступеня та 10 дипломів III ступеня. Другим у рейтингу закладом є Чернівецький ліцей № 3 медичного профілю Чернівецької міської ради, команда якого набрала 33 бали, а третім – "ОЗО «Глибоцький ліцей Глибоцької селищної ради»" з результатом в 27 балів. Більше половини набраних балів у даних навчальних закладах – це результати олімпіад з їхніх профільних предметів. Для прикладу учні Чернівецького ліцею №1 математичного та економічного профілів, зайняли більшість призових місць на олімпіадах з математики, інформатики та фізики.

3.2.2. Всеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів членів МАН України

Ще одним важливим інтелектуальним конкурсом є конкурс-захист Всеукраїнського рівня дослідницьких робіт учнів Малої академії наук України.[45].

У лютому 2024 року в очному режимі відбувся II етап Всеукраїнського конкурсу-захисту, де взяли участь понад 300 учасників, які брали участь у 53 секціях, розподілених по 12 відділеннях. Нажаль активними були представники лише із 28 ТГ. Найактивнішими виявилися учні із Чернівецької та Путильської ТГ (69 та 60 робіт відповідно). Традиційно активними були представники Глибоцької, Сторожинецької, Кіцманської, Сокирянської, Топорівської ТГ.

Серед відділень також традиційно найзатребуванішими були відділення наук про Землю та відділення історії, далі йдуть філологічні науки та фольклористика й мистецтвознавство. Найменше доповідей заслухано у відділенні медицини та економічних наук

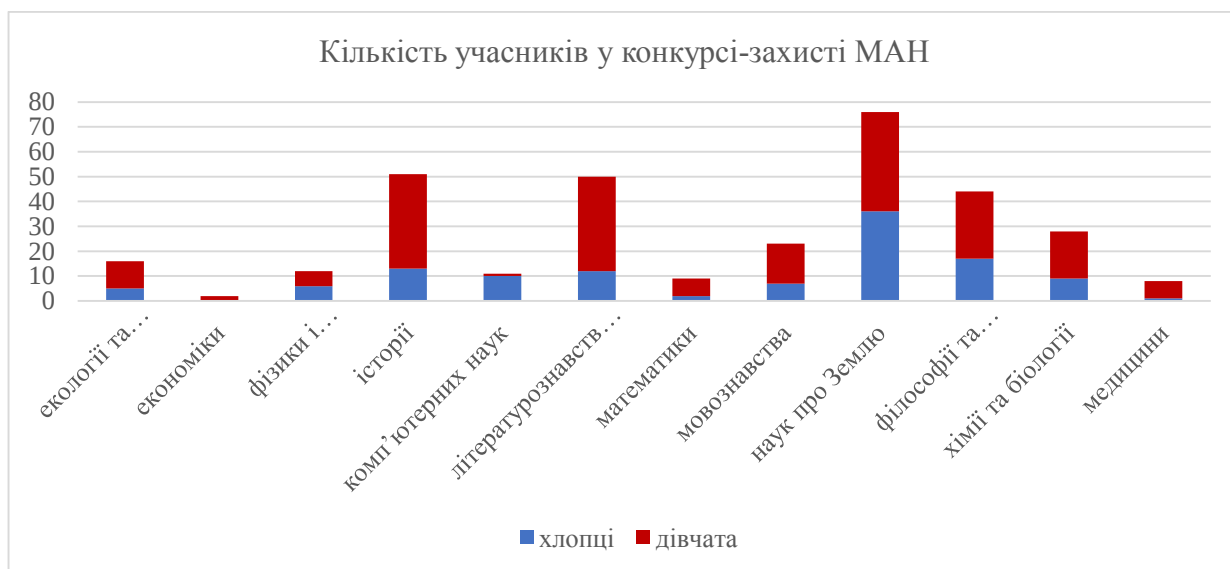

Рис. 3.10 Кількість учасників у конкурсі-захисті науково-дослідних робіт учнів-членів МАН у 2023-2024 н. р.

Гендерне співвідношення учасників II етапу конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів-членів Малої академії наук України становить 35,8 % хлопців та 34,2 % дівчат, що складає 118 та 212 учасників відповідно.

Частка хлопців в структурі учасників конкурсу-захисту переважає лише в відділенні комп'ютерних наук та складає 90,9 %.

Найменша частка хлопців (менше 25 %) серед учасників спостерігалась у відділеннях літературознавства, фольклористики та мистецтвознавства (24 %),

математики (22 %) та медицини (12,5 %). Лише у відділенні економіки участь взяли лише дівчата.

Переможцями II етапу на конкурс-захисті стали 170 учасників конкурсу, із 63 закладів ЗСО. Дипломи третього ступеня здобули 72 учасники, дипломи другого -65 та 35 науковців отримали дипломи I ступеня.

Найбільшу кількість балів за результатами конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт здобули учні Путильської гімназії – 32 бали, де 3 учнів вибороли I місця, 7 учнів – II та 9 учнів посіли III місце. На другому місці команда Чернівецького багатoproфільного ліцею № 11 «Престиж», яка отримала 28 балів, а третю сходинку посів Клішківцевський ЗЗСО I-III ступенів з результатом у 14 балів.

Рис. 3.11 Результативність учасників II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів-членів МАН України 2023-2024 н.р.

Якщо розглядати підсумки II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту робіт учнів-членів МАНУ, то слід зазначити, що в ньому взяли участь лише учні половини громад Чернівецької області. Що вже свідчить про низький інтелектуальний потенціал багатьох громад. Найвищий бал за результативністю отримала територіальна громада міста Чернівці, учнівська команда якої отримала 77 балів. На другому місці Путильська територіальна громада, а на третьому – Сокирянська ТГ.

III етап Всеукраїнського конкурсу-захисту МАН проходив в онлайн-режимі Конкурс-захист є важливою подією у світі української освіти та науки, оскільки він дає можливість молодим дослідникам продемонструвати свої таланти та досягнення на національному, а згодом і на міжнародному рівнях. Це потужний стартовий майданчик для подальшого шляху, який стимулює нові досягнення та інновації. Через такі заходи Україна готує нове покоління дослідників, готових зробити вагомий внесок у світову наукову спільноту. Молоді вчені були задіяні у дванадцяти наукових відділах та шістдесяти дев'яти секціях на вибір. Команда Буковинської Малої академії науки учнівської молоді у складі 34 учасників гідно представила свої наукові проекти та здобула 14 нагород. З них 3 учнів із Дністровського району та 11 із Чернівецького (9 з міста Чернівці). Це є свідченням великого таланту та наполегливості учасників та їхніх керівників, а також того, що навчання та дослідження можуть процвітати навіть у найважчі часи, такі як війна.

3.3. Функціонально-територіальна структура інтелектуального потенціалу Чернівецької області

Інтелектуальний потенціал території є результатом тривалого процесу взаємодії закладів освіти, закладів управління, підприємств, та ін. Саме тому не залежно від адміністративного устрою та перерозподілу показників загальна територіальна організація зберігатиме свої особливості. Так, якщо аналізувати матеріали за даними до 2020 року, та сучасні його характеристики (2023-24pp) та провівши детальний аналіз територіальних особливостей формування інтелектуального потенціалу на території Чернівецької області ми виділили наступні елементи функціонально-територіальної структури інтелектуального потенціалу: Чернівецький вузол, Вижницький, Сторожинецький, Кіцманський та Хотинський кущі, Глибоцький, Новоселицький, Заставнівський, Сокирянський та Кельменецький центри, всі інші центри територіальних

громад будуть належати до пунктів, оскільки вони як місця розташування управлінь освіти, культури та спорту є низовими ланками управління освітнім комплексом.

Найбільш розвиненим та багатогранним є інтелектуальний потенціал в Чернівецькому адміністративному районі. В ньому розташований Чернівецький інтелектуальний вузол, Сторожинецький та Кіцманський кущі, Заставнівський, Глибоцький, Новоселицький центри та 27 пунктів.). Він займає 50,22, % від площі області, тут мешкає 70% всіх мешканців області. В ньому розміщено 286 (73% від загалу області ДНЗ) та 213 ЗСО , що становить 62,4 % від усієї кількості ЗСО в області, а також 75 відсотків закладів професійно-технічної освіти. В його межах розміщено району 13 ЗВО I-II рівнів акредитації, 3 ЗВО III- IV рівня акредитації. В місті Чернівці функціонують науково-дослідні та наукові установи. (рис.3.12).

Серед вузлів інтелектуального потенціалу виділяється Чернівецький обласний вузол. Ним стали Чернівці – центр адміністративного, політичного, культурного і релігійного значення в Чернівецькій області, та вагомий осередок культурного та науково-освітнього значення в Україні. Тут проживає 267,1 тис. осіб, що становить 29,6 % від населення області. Лише в місті налічується 59 дошкільних навчальних та 59 загальноосвітніх навчальних закладів, 10 професійно-технічних навчальних закладів, а також 8 позашкільних навчальних закладів.

Вижницький адміністративний район, сформував західний інтелектуальний осередок Чернівецької області. До нього входить Вижницький куш, та вісім пунктів. Він займає 24 відсотки від площі області. А замешкує тут всього близько 10% мешканців області. Тут розташовані 11,7% від усього обласного загалу ДНЗ області та 14,6 % від закладів загальної середньої освіти. Система позашкільної освіти включає: - Вижницький будинок дитячої та юнацької творчості; - Вижницька дитячо-юнацька спортивна школа; - «Інклюзивно-ресурсний центр» - 2. - «Центр професійного розвитку педагогів працівників» - 2. Є 2 ВНЗ I-II рівня акредитації: «Вашківський медичний

коледж БДМУ»; «Вижницький коледж прикладного мистецтва імені В.Ю. Шкрібляка».

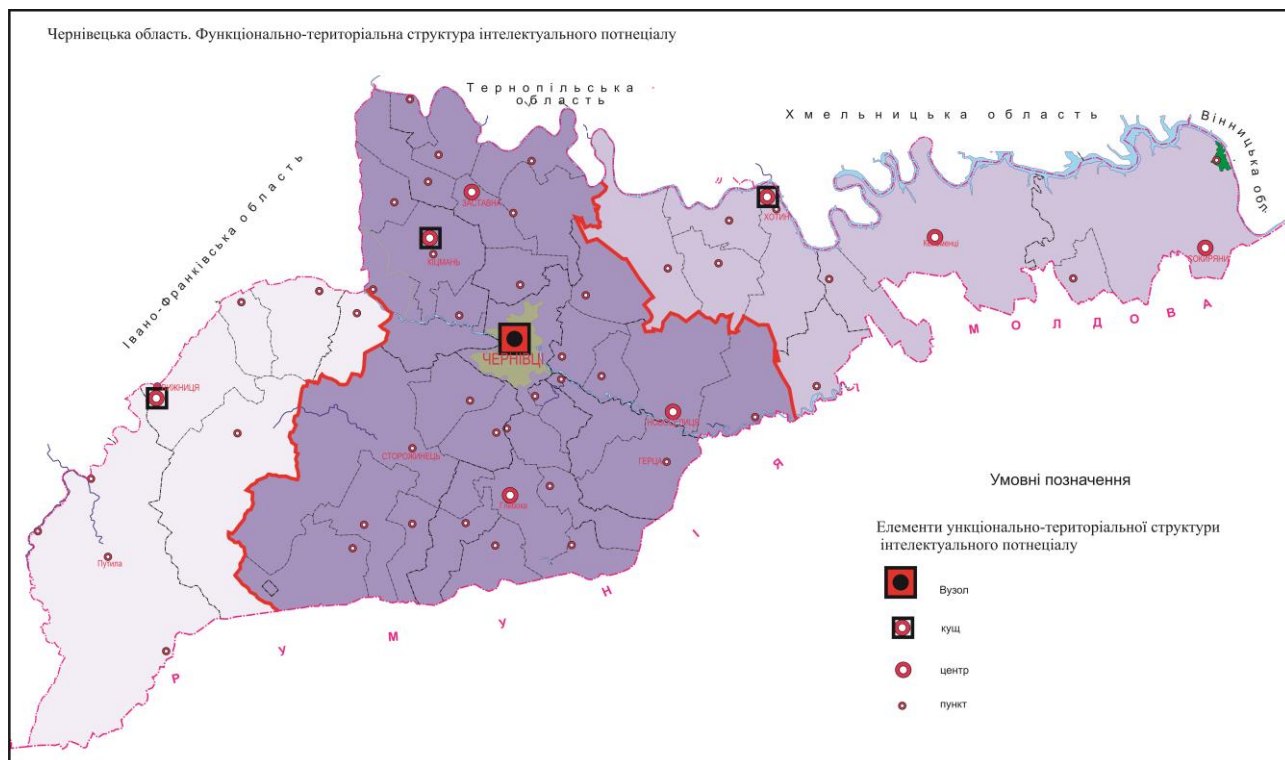

Рис. 3.12. Функціонально-територіальна структура інтелектуального потенціалу Чернівецької області

Дністровський адміністративний район сформував так званий Східний інтелектуальний район. На його території розміщено Хотинський інтелектуальний куш та Кельменецький та Сокирянський центри, а також 7 пунктів. Східний регіон займає 26,5% від території Чернівецької області, і замешкує тут 17% мешканців усієї області. Освіта представлена 59 дошкільними закладами освіти (15% від загалу), 78 закладами загальної середньої освіти (22,8% від загальнообласного показника), наявні 4 професійно-технічні заклади освіти (чверть від загальнообласного показника), та одним ЗВО I-II рівня акредитації. В районі працюють 4 дитячо-юнацькі спортивні школи, 4 центри творчості дітей та юнацтва. У дитячо-юнацьких спортивних школах працюють спортивні секції: баскетболу, волейболу, футболу, вільної боротьби, веслування на байдарках і каное, художньої гімнастики. Для відпочинку та спорту в громадах району є стадіони, майданчики, обладнані тренажерами, спортивні зали, спортивні майданчики для тренувань. У центрах дитячої та юнацької творчості

працюють гуртки: науково-технічного, еколого-натуралістичного, туристсько-краєзнавчого, фізкультурно-оздоровчого та художньо-естетичного напрямків.

Отже, роль інтелектуального потенціалу Чернівецької області у формуванні майбутнього України полягає в її унікальності та міжкультурному значенні, які відображають багатовікові традиції та культурне розмаїття цього регіону. Інтелектуальна спадщина та творчий потенціал жителів Чернівецької області можуть стати важливим джерелом інноваційних ідей та рішень для розвитку всієї країни. Як місце, де переплелися різні культури та традиції, Чернівецька область може сприяти формуванню толерантного та відкритого суспільства в Україні. Інтелектуальний потенціал місцевих мешканців можна використовувати для створення інноваційних проектів у різних сферах, які сприятимуть економічному розвитку країни та покращенню якості життя громадян. Тому інтелектуальний потенціал Чернівецької області є важливим ресурсом для формування майбутнього України, який може сприяти створенню інноваційного та заможного суспільства.

Висновки до 3 розділу

Інтелектуальний потенціал регіону формується на базі закладів освіти та науки. Нами виявлено, що найпотужнішими у формування інтелектуального потенціалу виявились територіальні громади Чернівецького адміністративного району. Із центром – інтелектуальним вузлом містом Чернівці, та Поселеннями кущового рівня Кіцманем та Строжинцем . На другому місці Дністорвський район, а на третьому Вижницький.

ВИСНОВКИ

1. Інтелектуальний потенціал населення – це сукупність знань, умінь, навичок, творчого мислення, рівня освіти та інноваційної активності людей, які складають основу розвитку науки, культури, техніки та економіки. Це ресурс, який визначає здатність суспільства вирішувати складні завдання, створювати нові ідеї та забезпечувати соціально-економічний прогрес. Основні складові інтелектуального потенціалу: освітній рівень (освітня система, яка формує знання та навички населення), Наукова діяльність (розвиток науки, кількість дослідників, публікації, патенти), інноваційний потенціал (здатність генерувати та реалізовувати нові ідеї), культурний потенціал (інтелектуальний розвиток через культурні установи та заходи), професійні навички (навички, необхідні для ефективної роботи в різних сферах).

2. Інтелектуальний потенціал регіону також визначають як системну сукупність освітнього, наукового, інноваційного та культурного потенціалів, історично зумовлених економічними, соціальними, політичними, культурними тощо факторами. фактори розвитку Залежно від територіального рівня виділяють наступні рівні підготовки інтелектуального потенціалу: національний (державний), регіональний, галузевий, місцевий (заклад, підприємство, установа). Методологічні основи дослідження інтелектуального потенціалу регіону включають чотири етапи: 1) виявлення інтелектуального потенціалу регіону в цілому; 2) оцінка факторів формування інтелектуального потенціалу регіону; 3) аналіз інтелектуального потенціалу регіону; 4) виявлення територіальних відмінностей у формуванні інтелектуального потенціалу регіону.

3. Фактори формування інтелектуального потенціалу регіону розподіляються на такі групи: 1) за змістом (економічні, соціально-демографічні, медичні, природно-географічні, екологічні, релігійні, нормативно-правові, інформаційні); 2) за характером впливу (позитивні, негативні); 3) за спрямованістю впливу (зовнішні, внутрішні); 4) за часом дії (постійні, тимчасові). Серед чинники які формують підґрунтя до майбутнього

інтелектуального потенціалу Чернівецької області є (природні умови та ресурси, демографічний потенціал, економічна ситуація в країні та матеріальна спроможність громад, законодавче підґрунтя), та ті чинники від яких залежить пряму формування інтелектуального потенціалу території (наявність сприятливих умов працевлаштування, достойна заробітня плата, безпека, соціальне забезпечення). І тут мова йде не лише про носіїв цього потенціалу, але й про працівників закладів науки та освіти які забезпечують його формування.

4. Інтелектуальний потенціал регіону формується на базі закладів освіти та науки. Освітній потенціал населення Чернівецької області представлений закладами яку представляють: дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, аспірантуру, докторантуру та інтернатуру, самоосвіту, освіту впродовж усього життя. На сьогодні в області функціонує 391 ДНЗ. За досліджуваний період найбільшу кількість закладів середньої освіти була у 1960-61 н.р. 753 заклади, а станом на 2023-24 н.р – 341 заклад освіти. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти в області з'явилися у 1970-71 н.р., а на сьогоднішній день їх 16, стільки ж коледжів та технікумів де навчається відповідно 5,8 та 10,6 тисяч осіб.що ж стосується центрів академічної освіти таких як університети, академії, інститути, то у 2023-24 н.р. їх налічувалося 3 одиниці.

5. Нами виявлено, що найпотужнішими у формування інтелектуального потенціалу виявились територіальні громади Чернівецького адміністративного району. Із центром – інтелектуальним вузлом містом Чернівці, та Поселеннями кушового рівня Кіцманем та Строжинцем . На другому місці Дністорвський район, а на третьому Вижницький. Провівши детальний аналіз територіальних особливостей формування інтелектуального потенціалу на території Чернівецької області ми виділили наступні елементи функціонально-територіальної структури інтелектуального потенціалу: Чернівецький вузол, Вижницький, Сторожинецький, Кіцманський та Хотинський кущі, Глибоцький,

Новоселицький, Заставнівський, Сокирянський та Кельменецький центри, всі інші центри територіальних громад будуть належати до пунктів, оскільки вони як місця розташування управлінь освіти, культури та спорту є низовими ланками управління освітнім комплексом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басанцов І.В. Інституціональні умови забезпечення зростання капіталізації інтелектуального потенціалу держави// І.В.Басанцов / Вісник Донецького університету економіки та права, 2011, № 1, С. 1-11.
2. Білоус Ю.О. Територіальна організація закладів позашкільної освіти Чернівецької області. Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика : Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Чернівці, 7-9 травня 2020 р.. Чернівці: Видавничо-полігр. підпр. «МІСТО», 2020. С 159-162.
URL: <http://geo.chnu.edu.ua/res//geo/1/konfer/tezu%2007-09.05.2020.pdf>
3. Бойко І.А. Інтелектуальний потенціал та його оцінка в сучасних умовах господарювання/ І.А.Бойко, Г.А.Моніч// [Електронний ресурс]/ - Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=27283>.
4. Бутнік-Сіверський О. І. Інтелектуальний капітал України: теоретичний аспект /О.І. Бутнік-Сіверський // Інтелектуальний капітал. – 2001. - №1. – С. 16-24.
5. Голиков А. П. Вступ до економічної і соціальної географії: Підруч. для студ. географ. та екон. ф-тів вищих закладів освіти / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко//. - К.: Либідь, 1997. - 319 с.
6. Грішнова О.А. Людський розвиток / О.А.Грішнова// : Навчальний посібник. - К.: КНЕУ, 2006. - 308 с.
7. Гунько В.І. Показники, індикатори та критерії розвитку інтелектуального потенціалу зайнятого населення/ В.І.Гунько // Фінанси і кредит, 2013, №1, С.15-23.
8. Диба Л.М. Сутність понять інтелектуальний потенціал та інтелектуальний капітал як економічних категорій/Л.М.Диба//: [Електронний ресурс]:
Режим доступу:
http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_1/Dyba.pdf.
9. Докторук Є. Інтелектуальний потенціал промислових підприємств: проблеми та перспективи використання / Є. Докторук // Економіст. - 2009. - № 7. - С. 40-45.

10. Жарінова А.Г. Інтелектуальний капітал як фактор конкурентоспроможності при формуванні економіки знань/ А.Г.Жарінова //Ефективна економіка, 2013, №1, С. 1-13.
11. Закон України «Про вищу освіту», № 1556 - VII. від 1.07.2014.
12. Закон України «Про дошкільну освіту», № 911 - VIII. від 24.12.2015.
13. Закон України «Про загальну середню освіту» //Освіта України: Нормат. - прав.док. - К.: Міленіум,2001. - С. 103-126.
14. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»//Закон від 26 грудня 2015 р., № 848 -VIII.
15. Закон України «Про освіту» //Освіта України. 1996. - №23.
16. Закон України «Про позашкільну освіту» //Освіта України: Нормат. - прав.док. - К.: Міленіум,2001. - С. 229-250.
17. Закон України «Про професійно-технічну освіту»//Відомості Верховної ради України.,2015 р., № 31.
18. Заячук О. Г. Територіальна організація освітньо-виховного комплексу Чернівецької області : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геог. наук : [спец.] 11.00.02 «Економічна та соціальна географія» / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича НАН України. Чернівці, 2011. 20 с.
19. Заячук О. Г. Територіальна організація освітньо-виховного комплексу Чернівецької області : дис. канд. геогр. наук : 11.00.12. Чернівці, 2011. 233 с.
20. Інтелектуальний потенціал/ Технічна енциклопедія: [Електронний ресурс]/ - Режим доступу: <http://techtrend.com.ua/index.php?newsid=21335>.
21. Куценко В .І. Вища і післядипломна освіта в ринкових умовах / НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України/В.І.Куценко // Б.М. Данилишин (наук.ред.).— К., 2009. — 224с.
22. Куценко В.І. Економіка освіти: Навчальний посібник /В.І.Куценко//. К.: Міленіум, 2003. - 106 с.
23. Марчук Є.Стратегічна орієнтація суспільства - рух на випередження / Є. Марчук //Стратегічна панорама. - 1999. - № 4. - С. 15-18.

24. Маслов А. Теорії інтелектуального та людського капіталу в контексті інформаційної економіки/ А.Маслов //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка, 2012, вип.136, С. 12-16.

25. Матусевич К.М. Інтелектуальний потенціал як інституціональний чинник формування економіки постіндустріального типу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ наук: спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки»/ К.М. Матусевич//.- Київ, 2010.- 22 с.

26. Махомет Ю.В. Сутнісна характеристика та структура інтелектуального капіталу підприємства/ Ю.В. Махомет// Економічний простір: Збірник наукових праць.- Дніпропетровськ: ПДАБА, 2009.- №25.-С 22 - 34.

27. Мойсеєнко І.П. Управління інтелектуальним потенціалом/ І.П. Мойсеєнко //Монографія.- Львів: Аверс, 2007.- 304 с.

28. Моргун В.А. Інтелектуальний потенціал України та її геополітичні перспективи // В.А. Моргун // Наука.Релігія. Суспільство, 2008, № 1, С. 248-267.

29. Населення Чернівецької області / ред. Г. Петрової. Чернівці : Головне упр. статистики у Чернів. області, 2020.

30. Никифоров А.Є. Компаративне міжкраїнове вимірювання інтелектуального потенціалу: методологія і методика/ А.Є. Никифоров //Світове господарство і міжнародні економічні відносини, 2012, №3 (129), С. 72-85.

31. Нич Т.В. Географія інтелектуального потенціалу/ Т.В. Нич //Географія та туризм, 2012, №21, С. 161-166.

32. Нич Т.В. Екологічний фактор формування інтелектуального потенціалу регіону/ Т.В. Нич// Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25 річчю географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Географія, екологія, туризм: теорія, методологія, практика (Тернопіль, 21-23 травня 2015 року). Тернопіль, 2015, С. 186-189.

33. Нич Т.В. Принципи формування і ефективного використання інтелектуального потенціалу регіону/ Т.В. Нич// Матеріали XII конференції

студентів, аспірантів та молодих вчених. Шевченківська весна, Київ, 25-28 березня, частина III, географія, Київ, 2014, С. 186-188.

34. Нич Т.В. Суспільно-географічні аспекти дослідження формування інтелектуального потенціалу Хмельницької області : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2016. 224 с.

35. Нич Т.В. Чинники формування інтелектуального потенціалу регіону / Т.В. Нич// Географія та туризм, 2012, №22, С. 222-226.

36. Ноджак Л.С. Демографічні та соціально-економічні чинники формування і використання інтелектуального потенціалу за ринкових перетворень: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика»/ Л.С. Ноджак// -Л., 2003.- 20 с.

37. Паламарчук М. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Посібник для викладачів економічних і географічних факультетів вузів, наукових працівників, аспірантів/ М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук// - К.: Знання, 1998. - 416 с.

38. Прокопенко О.В. Оцінка рівня інтелектуального потенціалу в системі стратегічного управління інноваційним розвитком підприємств/ О.В. Прокопенко, В.Ю. Школа// Маркетинг і менеджмент організацій, 2010, № 1, С. 127-131.

39. Прошак В.В. Інтелектуальний потенціал України в умовах ринкової трансформації економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія»/ В .В . Прошак// -Львів, 2002.-22С.

40. Семикіна М.В. Інтелектуальний потенціал та його роль у національній економіці/ М.В. Семикіна, В.І. Гунько// Економіка і управління, 2011, №1, С. 30-50.

41. Сіренко О. І. Підходи до оцінки інтелектуального потенціалу як складника інноваційного розвитку / О. І. Сіренко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". - 2007. - № 606 : Менеджмент та

підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - С. 312-317.

42. Скиба Г. Інтелектуальний потенціал як важлива складова конкурентних переваг підприємства: [Електронний ресурс]/ - Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2014_05_22_23kampodilsk/sekcija.

43. Статистична інформація. Головне управління статистики у Чернівецькій області. URL: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>.

44. Статистичний щорічник «Праця у Хмельницькій області». 2014, Хмельницький, 2015.-198с.

45. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2019 рік / ред. Т. Сарчинська. Чернівці : Головне упр. статистики у Чернів. обл., 2020.

46. Теницька Н.Б. Складові та чинники формування інтелектуального потенціалу/ Н.Б. Теницька// Наукові праці Полтавської державної академії. Серія: Економічні науки, 2012, Випуск1(4)-Т.3,С. 219-223.

47. Чернівецька область. ІСУО. *Чернівецька область. ІСУО*. URL: <https://cv.isuo.org/>

48. Чичкало-Кондрацька І.Б. Наукові підходи до розуміння економічної сутності категорії «інтелектуальний потенціал регіону» / І. Б. Чичкало-Кондрацька, Н.Б. Теницька// Електронне видання «Ефективна економіка». - 2012. - № 8.

49. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії / О.І. Шаблій//.- Львів: Вид. центр ЛНУ, 2003.-444с.

50. Рудь Н.Т. Інтелектуальний потенціал: фактори формування і реалізації/ Н.Т. Рудь, Ю.М. Гаврилюк// Економічні науки, 2011, Випуск 8 (30), С.283-297.

51. Bilous Y. Social and geographical features of the formation of the intellectual potential of Chernivtsi oblast. *Часопис соціально-економічної географії*. Харків, 2020. Том 29. С. 90-98. URL: <https://periodicals.karazin.ua/socecongeo/article/view/16989/15658>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Чисельність постійного населення Чернівецької області
на 1 січня 2022 року**

	Гериторія ¹ , тис.км ²	Населення, тис.			Частка міського населення у загальній чисельності, відсотків	Щільність населення, осіб на 1 км ²
		усьог о	міськ е	сільсь ке		
Чернівецька область	8,096	890,5	386,0	504,5	43,3	110,0
райони						
Вижницький	1,880	89,6	19,9	69,7	22,2	47,7
Дністровський	2,116	152,2	34,9	117,3	22,9	71,9
Чернівецький	4,100	648,7	331,2	317,5	51,1	158,2
у тому числі м.Чернівці	0,153	264,3	264,3	×	100,0	1727,4

Додаток Б

Природний рух населення Чернівецької області

	2000	2010	2015	2020	2021	2022	2023
Кількість живонароджених							
усього	10,1	12,2	11,7	9,0	8,8	...	...
за типами місцевості							
міська	8,2	10,9	10,5	7,9	7,3	...	...
сільська	11,4	13,2	12,6	9,9	9,9	...	...
Кількість померлих							
усього	12,5	13,0	12,9	14,1	16,1	...	...
за типами місцевості							
міська	9,9	10,7	11,0	12,3	14,8	...	...
сільська	14,3	14,7	14,3	15,4	17,1	...	...
Природний приріст, скорочення (–) населення							
усього	–2,4	–0,8	–1,2	–5,1	–7,3	...	...
за типами місцевості							
міська	–1,7	0,2	–0,5	–4,4	–7,5	...	...
сільська	–2,9	–1,5	–1,7	–5,5	–7,2	...	...

Додаток В**Заклади дошкільної освіти 2020р**

	Кількість ДНЗ	Кількість дітей, які відвідують ДНЗ на 1 заклад	Кількість дітей, які відвідують ДНЗ на 1000 жителів
Чернівці	59	176,5	39,0
Новодністровськ	3	135,7	38,4
Райони			
Вижницький район	27	83,2	40,8
Герцаївський район	18	48,1	26,1
Глибоцький район	34	66,2	30,4
Заставнівський район	34	48,6	34,3
Кельменецький район	24	41,2	25,2
Кіцманський район	32	72,4	34,1
Новоселицький район	34	72,0	31,9
Путильський район	18	58,7	40,2
Сокирянський район	19	70,3	32,0
Сторожинецький район	39	85,5	33,0
Хотинський район	31	60,7	31,1

Додаток Г**Заклади загальної середньої освіти 2020**

	гімназії	ліцеї	нвк
По області	21	14	143
Чернівці	7	6	5
Новодністровськ	1	1	
Вижницький	1		10
Герцаївський		1	14
Глибоцький	1	3	11
Заставнівський	1		22
Кельменецький		1	16
Кіцманський	1		3
Новоселицький	1	1	16
Путильський	1		4
Сокирянський	2		12
Сторожинецький	3	1	11
Хотинський	2		19

Додаток Д

	Заклади дошкільної освіти ¹		Заклади загальної середньої освіти ²		Заклади професійної (професійно-технічної) освіти ^{2,3}		Заклади вищої освіти			
	усього ^о	у них дітей, тис.	усього	у них учнів, тис.	усього ^о	у них учнів, слухачі в тис.	усього ^о	у них студентів, тис.	усього	у них студентів, тис.
1940/41	...	...	538	119,2	...	...	7	1,1	2	0,8
1945/46	...	...	606	98,3	...	...	15	2,4	3	2,3
1950/51	...	...	696	125,4	...	...	16	5,2	3	5,0
1955/56	...	...	665	109,7	...	...	18	9,4	2	6,3
1960/61	102	6,6	753	134,1	...	...	18	9,6	2	6,8
1965/66	130	11,8	725	166,0	...	...	19	13,3	2	9,1
1970/71	196	18,9	546	154,0	1	0,4	19	15,3	2	12,3
1975/76	251	25,2	496	154,8	5	2,1	18	14,8	2	13,1
1980/81	328	33,1	459	152,6	12	5,6	18	14,8	2	13,1
1985/86	350	37,5	442	149,3	13	7,5	18	15,2	2	12,2
1990/91	368	34,9	453	143,0	20	11,5	18	14,2	2	11,9
1995/96	312	20,0	455	137,6	17	8,5	18	12,5	2	12,6
2000/01	252	15,3	462	137,9	15	7,9	16	13,6	4	17,6
2005/06	309	21,2	454	120,7	16	8,1	16	13,6	4	25,8
2010/11	353	27,4	447	99,8	16	8,1	13	10,2	4	27,1
2015/16	379	32,2	432	97,6	16	6,9	13	9,0	4	22,3
2020/21	385 ⁶	28,3 ⁶	396	107,4	16	5,8	5 ⁷	3,5 ⁷	11 ⁸	22,3 ⁸
2021/22	388 ⁹	28,3 ⁹	349	108,0	16	6,1	11 ⁷	7,0 ⁷	5 ⁸	18,7 ⁸
2022/23	390 ⁹	25,6 ⁹	343	108,6	16	6,4	14 ⁷	8,5 ⁷	5 ⁸	20,6 ⁸
2023/24	391 ⁹	24,2 ⁹	341	106,5	16	5,8	16 ⁷	10,6 ⁷	3 ⁸	21,0 ⁸

Додаток Е

	2000	2010	2015	2020 ¹	2021 ²	2022 ²	2023 ²
Кількість закладів ³ , од	252	353	379	385	388	390	391
у міській місцевості	92	91	92	100	97	97	99
у сільській місцевості	160	262	287	285	291	293	292
У них місць ⁴ , од	16132	22010	25468	27503	28007	28174	28173
у міській місцевості	10254	10567	11524	12312	12193	12188	12327
у сільській місцевості	5878	11443	13944	15191	15814	15986	15846
Кількість дітей у закладах, осіб	15258	27447	32183	28338	28273	25604	24201
у міській місцевості	11364	14815	16550	14601	14294	13138	12437
у сільській місцевості	3894	12632	15633	13737	13979	12466	11764
Охоплення дітей закладами, відсотків до кількості дітей відповідного віку	26	53	57	60	62	56 ⁵	...
у міській місцевості	51	75	79	83	86	78 ⁵	...
у сільській місцевості	10	39	44	46	49	43 ⁵	...
Кількість дітей у закладах у розрахунку на 100 місць ⁶	95	120	126	100	98	89	84
у міській місцевості	111	139	142	118	...	...	...
у сільській місцевості	66	102	108	86	...	...	...